

NENDORI

REVISTË E PËRMUAJSHME
LETRARË — ARTISTIKE
SHOQËRORE — POLITIKE
(Viti II. i botimit)
Nr. 3 — Mars 1955

ORGAN I LIDHJES SË SHKRIMTARËVE TË SHQIPËRISË
DHE I LIDHJES SË ARTISTËVE TË SHQIPËRISË

LËNDA

	Page
ANDREA VARFI	Për paqen po firmojmë, <i>vjershë</i> 3
LLAZAR SILIQI	Që t'i këndosh pranverës, <i>vjershë</i> 4
ROBERT SHVARC	Nëna, <i>vjershë</i> 7
A. BANUSHI	Bisedim me motrën franceze, <i>vjershë</i> 8
SPIRO XHAI	Amaneti i gjyshit, <i>tregim</i> 10
VEIS SEJKO	Ngjarje të zakonshme, <i>tregim</i> 20
VANGJEL FOTI	Mir' se të urdhëroni, <i>vjershë</i> 38
BEKIM GAÇEJ	Në breg të Drinit — E dua këtë rrugë...— Mori djali të përcjellë ... — Dritarja ha- pur po qëndron, <i>vjersha</i> 39
VELI ISLAMI	Mira — Zana, <i>vjersha</i> 41
HYJNI CEKA	Lekua i Telo Rrapit, <i>tregim</i> 42
MIHAL MAÇKO	Ç'i ngjau Vaso Nikollanit, <i>tregim</i> 51
SHAQIR PRIZRENDI	Agimi i ri, <i>vjershë</i> 56
SKËNDER ARRËZA	Lëndina e loteve — Vajza nga Vladivosto- ku, <i>vjersha</i> 56
NAUM PRIFTI	Zenel Dauti, <i>tregim</i> 58
400 VJETORI I "MESHARIT" TË GJON BUZUKUT	
MAHIR DOMI	Libri i parë shqip dhe fillimet e letërsisë shqipe 63
EQREM QABEJ	Gjon Buzuku dhe gjuha e tij 70
JUSTIN RROTA	Ma të parat kopje të fotografueme të Buzukut 76
PLENUMI I LIDHJES SË ARTISTËVE TË SHQIPËRISË	
FOTO STAMO	Zhvillimi i arteve figurative 80
DHORA LEKA	Krijimtaria muzikore 95
BAKI KONGOLI	Aktiviteti i Lidhjes së Artistëve prej krijimit deri më sot 115
KRIKË LETRARË DHE ARTISTIKE	
ZIAUDIN KODRA	Këngët e Milosaos 120
NASHO JORGAQI	Hapi i parë 124
STERJO SPASSE	«Përrallëza dhe Gjëza» nga Vehbi Bala 127
OLLGA QANO	Mbi librin për fëmijë «Miçja» 129
XHEMAL BROJA	Mbi çfaqjen e dramit «Dasma e madhe» 131

	faqe
PUBLICISTIKË	
SOTIR PAPULI . . .	Vazhduesi i madh i çështjes së Leninit 135
QEVQEP KAMBO . . .	Frederik Zholio Kyri 140
SELMAN VAQARI . . .	Artisti i madh shqiptar Aleksandër Moisiu 147

KRITIKË SOVJETIKE	
P. TROFIMOV, J. BO- REV, V. VANSLLAV, V. SKATERSHÇIKOV .	Parimet e estetikës marksiste-leniniste 160

KRONIKË KULTURALE	
Sesion shkencor kushtuar 400 vjetorit të "Mesharit" të Gjon Buzukut — Plenumi i Lidhjes së Artistëve — Mbledhja e Këshillit të Përgjithshëm arsimor të Ministrisë së Arësimit e Kulturës mbi mësimin e gjuhës në shkollat tona. — Seminar me letrarët e rinj — Takime me spektatorët — Nga aktiviteti i Kinostudios për muajin shkurt — Deklaratë e Sekretariatit të Presidiumit të Bashkimit të Shkrimtarëve të Bashkimit Sovjetik — Në Teatrin Bolshoi u çfaq koncerti i fundit i festivalit të pestë kombëtar të grupeve artistike diletante të rezervave të punës — Në Leningrad organizohen ekspozita kushtuar 350 vjetorit të botimit të parë të "Don Kishotit" — Përkujtohet dy qind vjetori i vdekjes së filozofit të madh francez Moteskjë — Po përgatitet një edicion në gjuhën ruse i veprave të Rabindranath Tagore — Një shprehje e forcimit të marëdhënjeve miqësore dhe kulturale midis popujve gjerman dhe sovjetik — Në Çeljabinsk u hap një teatër i ri i operes dhe baletit — Ukraina ka 137 institute të larta — Zbulohen dokumenta të çmueshme mbi jetën dhe veprat e poetit të madh polonez Adam Mickieviç — Artistët kinezë çfaqën një operë klasike koreane — Në Varshavë u dha një koncert me rastin e inaugurimit të konkursit të pestë ndërkombëtar Shopen — Mbledhje solemne në Sofje kushtuar 200 vjetorit të vdekjes së filozofit të madh francez Monteskjë — Jeta kulturale në fshatin çekoslovak — Shtimi i botimit të veprave letrare në Hungari — Në Rumani protestohet kundër krimit fashist të bërë kundër Legatës së R. P. të Rumanisë në Bernë — Për bashkimin e Gjermanisë në mënyrë paqësore — Suksese të arësimit popullor në R. P. të Mongolisë — Lufta për zhvillimin e kulturës është njëkohësisht lufta për paqen.	175

«KULTURA» NË BOTËN KAPITALISTE

196

ANDREA VARFI

Për paqen po firmojmë

Salla buçet në brohori për paqen:
Shqipëtarë e Shqipëtarë po firmojnë!
Me ne firmojnë sot të gjithë popujt, —
të sigurt ne të ardhmen e shikojmë!

Me radhë u ngritën dhe po hedhin firmat
sulmonjës, vajza e djema, sytë-flakë...
Pastaj tribunës po i afërohet
dhe nis të flasë dalngadal një plakë:

— Më paqën je, apo me luftën, nëno?
më tha dje ime-mbesë, e vogla Flutur.
— Po ç'është paqa, shpirt? — e pyes unë.
— Paqa, moj nënë, është pëllumb i hukur! —

Më tutje nuk e zgjata, po e putha,
Dy lot pa pritur mua më rrëshqitën
— Me paqen jam, o Flutur — iu përgjegjja —
— Njeri nuk është ai që s'e do dritën! —

— Dy djem, o bij e bija jaradisa;
të dy skyfterë mali, po m'u vranë:
njeri në luftë, tjetri me spiunët
dhe vetëm këtë mbesë ata më lanë.

I ziu burrë, atje në Mal të Çikës
në mes të borës, kur do mbyllte sytë,
më tha: — O grua, s'ikij zemërplatur,
i le Shqiprisë djemtë, dy astritë! —

Më dhëmb në xhan që djemtë s'i kam gjallë,
se nënë jam, i rrita me thërrime,
po kur shikoj se kam ju bij e bija,
më ngrohet shpirti e bëhem dhe më trime.

Seç pashë e hoqa nuk i zë me gojë,
si unë gjithë nënat panë e hoqën...
Tashti po fluturon pëllumbi ynë
nuk lem' t'ia djegin krahët, si ia dogjën.

FOTO STAMO

Zhvillimi i arteve figurative *)

Revolucioni ynë Popullor i solli popullit shqiptar një fitore të shkëlqyer, i solli pushtetin popullor dhe nënë këtë pushtet populli ynë gjatë 10 vjetëve të çlirimit të tij ka korrur suksese në ndërtimin ekonomik dhe kultural, suksese që nuk i ka parë asnjë herë në historinë e tij.

Fill pas çlirimit të vëndit Partija dhe Qeverija e jonë i dhanë një rëndësi të veçantë zhvillimit dhe përparimit të gjithanshëm të vëndit, kështu kultura, shkencë, letërsija dhe artet zunë një vënd të rëndësishëm në gjithë aktivitetin shtetëror. Është krejt e natyrshme dhe karakteristike e pushtetit popullor që të flaki përtej errësirën dhe prapambetjen e shekujve që rëndonte mbi shpatullat e popullit tonë, të shkaktuar nga regjimet feudalo-borgjeze të vëndit dhe nga imperialistët e huaj.

Brenda një kohe të shkurtër populli ynë nën udhëheqjen e Partisë së Punës dhe të Qeverisë së tij dhe me ndihmën e pa kursyer të Bashkimit Sovjetik dhe të Demokracive Popullore, ka korrur suksese të mbëdha në sektorin e kulturës, në lëmin e shkencave, të letërsisë dhe të arteve dhe bilanci i bërë për 10 vjetorin e çlirimit është një provë konkrete e këtij përparimi.

Gjatë këtyre 10 vjetëve populli ynë i udhëhequr nga Partija e tij e Punës dhe Qeverija e tij është mobilizuar i tëri për ndërtimin e socializmit në vëndin tonë, ai me punën e tij paqësore ka arritur suksese të rëndësishme dhe sëbashku me popujt e tjerë përparimtarë të botës, me në krye popujt e Bashkimit Sovjetik ngre zërin për mbrojtjen e lirive dhe të independencës së popujve që kërcënohet nga imperialistët amerikanë dhe anglezë, të cilët kërkojnë të shpërthejnë një luftë të tretë botërore.

Populli ynë është solidarizuar me vendimet e Këshillit Botëror të Paqës, të cilat ftojnë popujt e gjithë botës të shtojnë përpjekjet e tyre kundër shpërthimit të luftës dhe kundër përdorimit të armëve të çfarosjes në masë, të armëve atomike. Punonjësit e artit të vëndit tonë, sëbashku me popullin kanë ngritur zërin e tyre kundër luftënxitësve imperialistë dhe planeve të tyre agresive. Ne duhet të vëmë të gjitha forcat tona krijonjëse që vepra e artit t'i shërbejë mirëqënies, t'i shërbejë vëllazërimit dhe mbrojtjes së paqës. Veprat e artit të demaskojnë pa mëshirë qëllimet e luftë-nxitësve dhe agresorëve imperialistë. Sa më me përmbajtje të shëndoshë të jetë vepra e artit, aq më aktive dhe aq më e dobishme do të jetë në shërbimin e saj për popullin dhe mirëqënien e tij, për paqën. Unë ju ftoj shokë punonjës të arteve figurative, të solidarizohemi edhe ne plotësisht me vendimet e Këshillit Botëror të Paqës, që u muarnë tani sëfundi në Vjenë dhe të ngremë zërin kundër

*) Referat i mbajtur në mbledhjen plenare të punonjësve të arteve figurative

vendimeve të Parisit dhe të Londrës që synojnë në krijimin e Vermahtit gjerman, kundër përdorimit të armëve atomike dhe të bëjmë që energjia atomike të përdoret për qëllime paqësore ashtu siç e përdori për të parën herë Bashkimi Sovjetik në ngritjen e të parit central elektrik që funksionon me energji atomike.

Gjatë këtyre 10 vjetëve në lëmin e arteve figurative janë bërë përparime të dukëshme dhe ato me aktivitetin e tyre zënë një vënd me rëndësi në gjithë aktivitetin artistik të Republikës. Sukseset e arritura në fushën e arteve i dedikohen pushtetit popullor, sepse, krijoi mundësitë e zhvillimit të pakufizuar të të gjitha gjinive artistike dhe sot vëndi i ynë ka një aktivitet artistik të gjithanëshëm që nuk e ka patur asnjëherë. Siç janë krijuar kondita për artet e tjera, gjithashtu janë krijuar kondita edhe për zhvillimin e arteve figurative. Është çmuar rëndësia e arteve figurative, e pikturës, skulpturës, karikaturës dhe pllakatit si mjete edukative, sepse nëpërmjet veprave të artit rritet niveli kultural i masave.

Sot, punonjësit e artit sëbashku me ta edhe punonjësit e arteve figurative kanë vëndin e tyre, ata nderohen dhe puna e tyre çmohet nga Pushteti dhe nga vetë populli për misionin e tyre të lartë. Sot, punonjës të çquar të artit, letrarë, këngëtorë, kompozitorë janë përfaqësorjës të popullit në Kuvënderin popullor. Për veprimtarinë krijonjëse janë vënë çmime për të shpërblyer krijimtarinë e punonjësve të artit, siç është çmimi më i lartë i shtetit: «Çmimi i Republikës». Këto çmime i gëzojnë sot edhe punonjës të arteve figurative si shokët Nexhmedin Zajmi dhe Llazar Nikolla. Nderi që u bëhet sot punonjësve të arteve nga Partia, Pushteti dhe nga masat punonjëse, ata nuk e kanë gëzuar kurrë në të kaluarën.

Gjatë 10 vjetëve, artet figurative janë zhvilluar më tej dhe këtë zhvillim e ka favorizuar ndihma dhe kujdesi atëror që ka treguar Partia dhe Pushteti Popullor. Zhvillimin e arteve figurative e kanë ndihmuar udhëzimet e çmuara të Partisë; këto kanë ndihmuar që punonjësit e arteve figurative të rritin njohuritë e tyre ideologjike dhe politike, duke kryer kështu vepra më të plota si nga forma ashtu dhe nga përmbajtja. Për këtë zhvillim të mëtejshëm të arteve flasin edhe vendimet e Partisë, në të cilat thuhet: *... Letërsija, muzika dhe artet figurative duke zbatuar metodën e realizmit socialist kanë filluar të ecin në rrugën e Partisë. Cilësija ideo-artistike e veprave letrare dhe artistike vë në jetë fjalët e J.V. Stalinit «që kultura nacionale duhet të jetë socialiste nga mbrendija dhe nacionale nga forma». Letërsija, artet, dhe muzika janë rritur shumë nga pikëpamja e sasisë. Gjinitë e ndryshme kanë filluar të zhvillohen në mënyrë të kënaqëshme. Letërsija dhe artet kanë filluar të japin kontributin e tyre në edukimin socialist të masave të punonjësve të vëndit tonë».*

Ky paragraf tregon se artet në përgjithësi si edhe artet figurative, mbrenda një kohe të shkurtër kanë bërë përparime të dukshme.

Për zhvillimin e arteve figurative ndihma e shtetit ka qënë e gatshme, sepse shteti ka investuar fonde të veçanta për të kryer punime të ndryshme në sektorin e pikturës dhe skulpturës. Janë ngritur buste dhe monumente në qytete të ndryshme të vëndit. Këto punime u janë kushtuar njerëzve të çquar, heronjve të Luftës Nacional Çlirimtare: Qemal Stafa, Vojo Kushi, Ali Kelmendi, etj. Punime kushtuar udhëheqësve të çquar të proletariatit botëror: V.I.Lenin dhe J.V. Stalinit. Një rëndësi të veçantë zë ngritja e Galerisë së Arteve Figurative, e cila ngrihet për

të parën herë dhe përfshin në gjirin e saj punimet më të mira të piktorëve dhe skulptorëve tanë. Ajo sot është bërë një qendër artistike dhe kulturele, sepse vizitohet shpesh nga masat punonjëse. Një kuide i veçantë është treguar për krijimin e kuadrove në fushën e arteve figurative, Liceu Artistik «Jordan Misi» ka nxjerrë kuadro të rini me kulturë artistike të mesme, të cilët shërbejnë në sektorë të ndryshëm, janë dërguar jashtë Shtetit në Bashkimin Sovjetik dhe në Demokracitë Popullore nxënës të dalluar dhe me talent. Këto kuadro të reja, që kanë filluar të vinë, kanë shtuar radhët e punonjësve të arteve figurative dhe janë një forcë e re krijonjëse, e cila do t'i shërbejë me siguri zhvillimit të mëtejshëm të arteve figurative.

Artet figurative brenda 10 vjetëve, në të gjitha gjinitë, ku më pak e ku më shumë, kanë kaluar fazën e tyre të parë dhe kanë bërë përparime dhe aktiviteti i arteve figurative është pasuruar me vepra, të cilat kanë vlerën e tyre ideologjike dhe artistike. Cilësija e veprave të artit në pikturë dhe skulpturë na tregon gjithashtu aftësitë krijonjëse të punonjësve të arteve figurative, të cilët kanë bërë përparime në ngritjen ideologjike dhe profesionale të tyre.

Aktiviteti i arteve figurative nuk është sot një aktivitet spontan, por është një aktivitet i rregullt artistik, i cili ka vënë artet figurative në një pozitë të re të zhvillimit të tyre. Këtë e kanë treguar ekspozitat e ndryshme dhe punimet në sektorin e pikturës dhe skulpturës, të pllakatit dhe të karikaturës që janë bërë gjatë 10 vjetëve.

Duke filluar nga viti 1945, fill pas çlirimit të Shqipërisë janë çelur me radhë ekspozita të arteve figurative, në të cilat është paraqitur krijimtaria e punonjësve të arteve figurative. Këto ekspozita na kanë treguar se puna krijonjëse e piktorëve dhe skulptorëve është rritur nga viti në vit dhe se në ekspozitën e vitit 1952 u paraqitën punime më të mira me një lartësi krijonjëse dhe pat prej tyre që merituan Çmimin e Republikës. Një përparim i dukshëm konstatohet gjithashtu në ekspozitën që u inaugurua në muajin Nëntor të vitit të kaluar. Gjatë këtyre 10 vjetëve në aktivitetin e arteve figurative konstatohen edhe të meta, të cilat e kanë penguar krijimtarinë artistike të ecë përpara më shpejt në zhvillimin e saj, por këto të meta kanë ardhur gradualisht duke u përmirësuar. Në punimet artistike të arteve figurative ne shohim se pasqyrohet vetëm një anë, ana pozitive. Kjo është një anë me shumë rëndësi sepse ana pozitive i shërben ecjes përpara të shoqërisë sonë. Në punimet paraqiten stahanovistë, fragmente historike nga Lufta N. çl. dëshmorë, heronj, fragmente nga ndërtimi paqësor i vëndit, dhe natyrën e bukur t'atdheut tonë, të cilat meritojnë plotësisht të vihen në dukje me anën e krijimtarisë artistike. Por ne duhet të kalojmë në krijimtari duke treguar edhe anë negative me episode të ndryshme për të treguar dhe dënuar veset e sëmura dhe të metat që manifestohen në jetë dhe në ndërgjegjen e njerëzve si mbeturina të jetës feudale dhe borgjeze. Duke e paraqitur edhe këtë anë, vepra e artit ndihmon në zhvillimin e krijimtarisë artistike dhe në edukimin e njerëzve për të lëftuar të metat dhe veset e sëmura.

Materialet e Kongresit të XIX të Partisë Komuniste të Bashkimit Sovjetik thonë: «Forca dhe rëndësija e artit realist socialist është se ay mund dhe duhet të nxjerrë në shesh dhe të zbulojë cilësitë e larta shpirtërore dhe veçantitë pozitive tipike të karakterit të njeriut të thjeshtë, tipin e tij të qartë artistik për të qënë shëmbull dhe objekt mësimi për njerëzit». Pikërisht ne duhet t'i kupëtojmë mirë këto çesh-

tje dhe t'i zbatojmë këto në veprën artistike. Zbulimi i cilësive shpirtërore, konkretizimi i tyre në shprehjen e veçantë të personazheve, të fizionomisë së tyre e bën personazhin të tregojë botën e mbrendëshme të tij dhe sa më mirë të jetë arritur dhe shprehur cilësija shpirtërore nga ana e artistit, aq më vlerë merr personazhi dhe aq më artistike paraqitet vepra e artit. Ne nuk insistojmë ashtu siç duhet në ndërtimin e fizionomisë, në shprehjen e personazheve, prandaj ato nuk janë akoma të plota në paraqitjen e tyre dhe në këtë drejtim dalin të zbehta cilësitë shpirtërore dhe veçantitë pozitive tipike të karakterit të njeriut të thjeshtë, prandaj mendojmë se artistit duhet t'i tërheqë vemendjen ndërtimi i plotë i figurave, i personazheve që ka zgjedhur si protagonistë të veprës së tij.

Materialet e Kongresit për këtë çështje thonë: «Në veprat e tyre shkrimtarët dhe njerëzit tonë të artit, duhet të goditin të metat, gabimet, gjërat e sëmura që janë të përhapura në shoqëri, të krijojnë figura artistike pozitive të njerëzve të tipit të ri, ku të zbulohen në të gjithë madhësinë meritat e tyre njerëzore dhe njëkohësisht të ndihmojnë në edukimin e njerëzve të shoqërisë sonë me karaktere dhe zakone të lira nga plagët dhe të metat e lindura nga kapitalizmi».

Veprimtaria krijonjëse e arteve figurative e derisotëshme, nuk ka akoma ndonjë rast ku të tregohet me tërë forcën pasqyrimi i konfliktit dhe i kontradiktave në veprën e artit dhe kjo çështje me rëndësi artistike dhe ideologjike, lidhet ngushtë në radhë të parë me aftësitë krijonjëse dhe ideologjike të punonjësve të arteve figurative. Ne nuk kemi ndonjë vepër arti akoma, ku të tregohet me të gjithë madhësinë e saj qëndrimi i puntorëve shqiptarë përpara givqeve fashistë ose qëndrimi heroik i të rinjve në torturat e organizuar nga fashistët, ose në përlëshje me armë në demonstratat kundër okupatorëve fashistë siç paraqitet vepra e Piktorit Sovjetik Jogancin me temë nga «Lufta e bolshevikëve rusë për Revolucionin e Math Socialist të Tetorit». Jogancin paraqet në veprën e tij një punëtor dhe një punëtoreshë komuniste, të cilët gjykohen. Komunistët qëndrojnë të patërmbur dhe krenarë. Dhe n'anën tjetër piktori ka paraqitur oficerët armiq që gjykojnë dhe që janë egërsuar nga qëndrimi i komunistëve. Një vepër e tillë, është realizuar mjaft mirë dhe na tregon me të vërtetë një konflikt politik.

Një çështje e tillë, një ndërtim artistik me një temë të tillë, tregon dhe pasqyron konfliktin dhe e vë veprën e artit në një shkallë më të lartë. Kjo situatë na tregon se punonjësit e arteve figurative të vëndit tonë, nuk janë hedhur akoma në një gërshetim të tillë dramatik në veprën e artit. Por duhet theksuar se në këtë drejtim kemi një fillim sado i vogël që është.

Një problem i tillë siç është çështja e konfliktit në veprën e artit, duhet të na tërheqë vëmendjen tonë dhe punonjësit e arteve figurative duhet të mendojnë më gjerë dhe të përgatiten më mirë për zgjedhjen e veprimtarisë artistike në çdo lloj arti, duke na kujtuar të shikojnë më thellë fenomenet dhe ngjarjet në shoqëri, si dhe zhvillimin e tyre dhe këto të pasqyrohen me anën e krijimtarisë artistike të plotë.

Në ekspozitat e viteve të kaluara janë paraqitur punime, të cilat nuk kanë patur një të vërtetë konkrete nga jeta e përditëshme, por janë kapur gjëra të përgjithëshme, përshtypje, ku figura e njeriut, e cila është gjëja kryesore ka munguar duke e lënë atë në një plan të dytë e të tretë dhe duke e zënë vëndin e parë peisazhi. Një veprim i tillë në krijimtarinë artistike nuk është i drejtë se konfondon objektet e planit të parë nga

ato më të rëndësishmet me planet e dytë dhe të tretë, sepse njeriu dhe jo çdo njeri, duhet të vendoset mirë, të trajtohet artistikisht dhe të vendoset në vendin që meriton. Përsa i përket peisazhit dhe objekteve të tjera, të gjitha këto do të vendosen dhe do të trajtohen sipas rëndësisë së tyre.

Veprimtaria artistike e arteve figurative, na tregon gjithashtu se akoma nuk është trajtuar siç duhet heroi pozitiv, sepse figura qëndrore nuk janë trajtuar me tërë forcën e tyre. Kjo çështje ka akoma të meta sidomos më trajtimin definitiv të portreteve. Heroi pozitiv duhet të jetë figura më simpatike, jo një figurë ideale, por një figurë reale, e thjeshtë. Figura e personazhit që ndodhet në gjirin e masave. Këtë figurë duhet t'a kërkojë artisti lidhur me temën që trajton atë.

Duke parë rrethanat e rritjes dhe zhvillimit të arteve figurative, duke i lidhur këto me të kaluarën e tyre, ne mund të themi, se në lëmin e arteve figurative ka një rritje të konsiderueshme të punës krijonjëse dhe kjo lidhet me përparimet artistike, me formën dhe përmbajtjen e veprave të artit. Këtë na e tregoi ekspozita e vitit 1952 dhe ekspozita që u inagurua më 26 Nëntor të vitit 1954 për nder të 10 vjetorit të çlirimit.

Në ekspozitën dhe në konkursin e arteve figurative, u paraqitën afro 70 punime piktore, skulpture, karikature dhe pllakatit. Pjesëmarrja e pllakatit dhe karikaturës na tregon se aktiviteti i arteve figurative është shtrirë edhe në dy gjini të tjera, në atë të pllakatit dhe të karikaturës, pamvarësisht nga zhvillimi i tyre dhe nga sasiya e punimeve që u paraqitën mund të themi se është një hap i mirë për zhvillimin e këtyre dy gjinive me mjaft rëndësi. Kjo çështje vlen të theksohet sepse në asnjë nga ekspozitat e viteve të kaluara nuk janë paraqitur punime të këtyre dy gjinive dhe punime si këto që merituan të vlerësohen nga konkursi.

Ç'na tregoi konkursi dhe ekspozita:

Konkursi dhe ekspozita vjetore e arteve figurative na tregoi se punonjësit e arteve figurative mobilizuan forcat e tyre krijonjëse për t'u paraqitur sa më mirë në konkurs dhe në ekspozitën vjetore dhe mund të themi se në përgjithësi veprat e pikturës, skulpturës, karikaturës dhe pllakatit, na japin të kuptojmë se gjatë këtyre dy vjetëve të fundit në sektorin e arteve figurative kemi rezultate të kënaqëshme. Ne shohim se piktorët dhe skulptorët janë hedhur me guxim në punime të stilit të gjërë siç është kompozicioni që kërkon një përgatitje të gjithanëshme profesionale. Ne shohim sot punime me tema të gjëra ku dominon më shumë figura e njeriut. Kjo anë në veprimtarinë e arteve figurative është një hap përpara.

Ekspierienca e punës na tregon se më përpara në punimet e pikturës sundonte më shumë peisazhi, portreti dhe natyra e qetë, domethënë një krijimtari e ngushtë e artit. Një çështje e tillë u është ngritur disa herë me radhë punonjësve të arteve figurative dhe ekspozita e vitit 1952 shënoi një hap përpara përsa i përket zgjerimit të tematikës në sektorët e ndryshëm të jetës sonë, gjithashtu mendojmë se ekspozita e vitit 1954 dha rezultate të mira në këtë drejtim sepse tematika është më e zgjeruar, e ndryshme dhe kompozicioni përfshin një numur më të madh piktorësh dhe skulptorësh dhe punimet paraqiten në një lartësi artistike të konsiderueshme. Prandaj për këtë fakt meriton të thuhet se punonjësit e arteve figurative kanë bërë një ndryshim në punën e tyre krijonjëse, d.m.th. një zhvillim të mëtejshëm, janë lidhur më ngushtë me profesionin e tyre në krahasim me të dieshmen, kur në përgjithësi kryenin funksionin e një mësuesi të thjeshtë në shkollat fillore dhe të mesme.

Në përfundimin e një pune artistike të tillë, kanë influencuar disa faktorë. Ka influencuar orientimi i Partisë për artet figurative, kujdesi që tregohet për 'to, eksperienca e artit sovjetik dhe e punonjësve të artit sovjetik.

Punimet e paraqitura në ekspozitë dhe në konkurs, na tregojnë se piktorët, skulptorët, pllakatistët dhe karikaturistët janë frymëzuar nga fitoret e Luftës nacional - çlirimtare dhe nga puna paqësore për ndërtimin e bazave të socializmit. Mbi këtë tematikë u paraqitën punimet në konkurs dhe në ekspozitë. Ja një pasqyrë e disa punimeve: busti i Dëshmorit Mihal Duri nga skulptori Llazar Nikolla, tabloja «Prita Partizane» e piktorit Nexhmedin Zajmi, «Trimi i Nanës» e piktorit Angjelin Dod Masei, «Tre Heronjtë» e piktorit Vlladimir Jani, «Kthimi» nga piktori Sali Shijaku, «Kalimi i Divizionit të Parë në Veri» nga Sadik Kaceli, «Lufta e Mushqetës» nga piktori Kel Kodheli.

Në temën nga ndërtimi paqësor i vëndit u paraqitën piktorët dhe skulptorët: piktori Abdullah Emini me tabllonë «Zotër të Tokës», Odhise Paskali me grupin «Aleanca e klasës punëtore me fshatarësinë», Vangjush Mio me tabllotë «Peisazh Vjeshtë» dhe «Vjelja e panxhar sheqerit», Bukurosh Sejdini me tabllonë «Vjelja e Pambukut», Llazar Nikolla me grupin skulptural «Muratorët», si dhe punime të tjera të artistëve Janaq Paço, Dhimitër Çani dhe skulptorëve të rinj Thoma Thomai, Sami Turku, Dhimitër Buda, Llukan Bushi.

Nga kjo paraqitje ne kuptojmë se punonjësit e arteve figurative, kanë kuptuar rëndësinë që ka zgjedhja e subjektit, tematika dhe ne shohim se nuk kemi të bëjmë me zgjedhjen e një portreti, të një peisazhi të thjeshtë, të një peme sidokudo, por kemi të bëjmë me subjekte të rëndësishme qoftë nga funksioni i tyre, qoftë nga rëndësija e tyre shoqërore dhe historike, dhe se piktorët e skulptorët kujdesen njëjloj si për trajtimin artistik të veprave të tyre, për gjetjen e subjektit ashtu dhe për trajtimin ideologjik të veprave.

Duke marrë parasysh në vijë të përgjithëshme punimet e paraqitura në konkurs dhe në ekspozitë, mund të dallojmë lehtë se në të sundon më tepër subjekti historik me temë të Luftës nacional - çlirimtare. Kjo tregon se është anuar më shumë nga episodet e Luftës nacional çlirimtare dhe më pak nga tema aktuale dhe ndërtimi paqësor i vëndit. Kjo çështje nuk e dëmton krijimtarinë, por në punimet mungojnë episode me tema nga punonjës të industrisë, nga punonjës të bujqësisë, minatorë, etj. Gjithashtu vihet re mungesa e portretit heroik me të cilin mund të paraqiten fare mirë punonjës të çquar të vëndit si stahanovistë, racionalizatorë dhe heronj të punës socialiste. Duke e parë këtë çështje lidhur me krijimtarinë, punonjësit e artit është mirë të kenë parasysh zgjedhjen e tematikës që të përfshijë sektorë të ndryshëm, sepse një paraqitje e ndryshme në ekspozitën vjetore, bëhet akoma më interesante dhe njëkohësisht punonjësit e arteve figurative, paraqitin me aktivitetin e tyre jetën e gjithanëshme të vëndit. Kjo pasqyron krijimtarinë e arteve figurative dhe veprën e artit e bën të lozë një rol më aktiv dhe edukativ në misionin e saj.

Punonjësit e arteve figurative duhet të kujdesen më shumë për të zgjedhur tematikën e veprave të tyre, sepse do të evitohet rasti i njëanëshmërisë së tematikës. Tematika në artet figurative duhet të përshkojë momente dhe ngjarje të jetës së gjithë popullit tonë; të lidhet me patriotizmin e popullit tonë, me të kaluarën historike të tij, me rezultatet e shkëlqyera dhe të realizimeve të punës së tij. Një tematikë e tillë jo

vetëm që do t'a bëjë veprën e artit një mjet edukonjës dhe të fuqishëm, por do ta ngrerë në të njëjtën kohë rolin e artit dhe të veprës së artit. Në këtë drejtim artet figurative forcojnë përmbajtjen dhe formën e tyre dhe futen kështu në rrugën e artit të realizimit socialist.

Ne konstatojmë nga puna krijonjëse e arteve figurative se punonjësit e arteve kanë kërkuar një botkuptim të ri mbi mjeshtërinë e artit, mbi subjektin, trajtimin dhe përmbajtjen e veprave të artit, kundër botkuptimit të vjetër që e konsideron artin për art pa qëllim dhe ide. Sot ata nuk marrin çdo subjekt pa e parë atë nën prizmin sesa i shërben shoqërisë ky ose ay subjekt. Në këtë drejtim punonjësit e arteve figurative kanë përfituar nga mësimet e marksizëm-leninizmit, nga diskutimet krijonjëse mbi çështjet e artit dhe të estetikës dhe nga gjithë aktiviteti shoqëror dhe politik që zhvillohet në vendin tonë.

Si paraqitet puna krijonjëse në artet figurative:

Duke marrë parasysh aktivitetin artistik në artet figurative gjatë këtyre 10 vjetëve, mund të themi se kualiteti artistik në përgjithësi është rritur dhe cilësija e veprave artistike qëndron më lart se kurdoherë tjetër. Gjithashtu duhet marrë parasysh se është rritur njëkohësisht dhe numuri i piktorëve të rinj, të cilët kanë dalë nga Liceu Artistik «Jordan Misja» dhe të ardhur nga akademitë artistike jashtë shtetit. Kjo ka rritur numurin e piktorëve dhe skulptorëve që dallohen në krijimtarinë e tyre. Ekspozita e vitit 1952, konkursi dhe ekspozita e vitit 1954 na treguan se piktorët dhe skulptorët mund të themi se kanë nisur një punë të rregullt dhe ata tani mendojnë seriozisht për rritjen profesionale të tyre, ushtrojnë profesionin e tyre në rrugë të drejtë dhe se janë paraqitur gjithënjë më shumë piktorë e skulptorë me punime të mira e të kujdesëshme si nga ana e përmbajtjes ashtu dhe e formës. Kjo tregon procesin e rritjes së punës krijonjëse në lëmin e arteve figurative.

Punonjësit e arteve figurative janë përpjekur të trajtojnë mirë formën dhe përmbajtjen, janë përpjekur të kompozojnë dhe të vizatojnë më drejt figurat dhe objektet e veprave të tyre, pamvarësisht nga të metat që mund të konstatohen është bërë një përparim i dukshëm. Veprat e piktorëve dhe të skulptorëve na tregojnë se ata njohin më mirë çështjen e ngjyrave, trajtimin dhe modelimin e subjekteve të ndryshëm, tonet dhe dritat e hijet, të cilat, ku më pak e ku më shumë, ndiqen sipas rregullave të profesionit. Por kjo rrugë duhet forcuar akoma me bindje dhe duhet ndjekur me rigorozitet në punën krijonjëse të përditëshme duke bërë ushtrime të veçanta, domethënë duke u ngritur akoma më shumë nga ana profesionale për të forcuar krijimtarinë në art.

Çështja e ushtrimeve të përditëshme për piktorin dhe skulptorin, është e dorës së parë ashtu siç është për pianistin dhe instrumentistët e tjerë, veçanërisht për neve në konditat e sotme, kur nuk kemi bërë një rrugë të rregullt të ushtrimit të profesionit tonë, e cila është penguar seriozisht në të kaluarën. Përsa i përket problemit të ngritjes profesionale ne duhet t'i kushtojmë një vëmendje më të madhe, sepse kemi dobësi të theksuara, të cilat duken si në punimet e pikturës ashtu dhe në ato të skulpturës. Piktorët dhe skulptorët natyrisht jo në përgjithësi, nuk i japin rëndësinë e duhur ndërtimit të figurave, nuk tregojnë kujdes të vizatojnë mirë figurat e tyre, të cilat në disa raste paraqiten me të meta të theksuara, me «disproporcione», sepse nuk bëhen ushtrime paraprake dhe ushtrime për vizatim. Ne kemi akoma dobësi përsa u përket vlerave tonale, të cilat nuk kryhen sipas procesit teknik, por në disa raste shumë thjesht dhe në shumë raste ka një ngatërrim të këtyre vlerave, të cilat

në vend që të japin efektin e duhur, japin efekt të kundërt. Ne mund të themi gjithashtu se nga një shpejtim i përgjithshëm i punës, shokët artistë nuk thellohen dhe nuk ngumojnë për interpretim të materies. Çështja e materies për ne ka edhe merr një rëndësi të veçantë si për pikturën ashtu dhe për skulpturën. Në të dyja këto degë trajtimi i materies paraqitet me të meta, sepse stofi, mish, objektet, hekuri, aruri, natyra në përgjithësi, nuk të jep efektin real të materies dhe kjo vjen pikërisht sepse nuk studjohen me vëmendje të veçantë dhe nuk merren ato në ambientin e tyre të plotë, në efektin e dritës dhe të hijes, të ngjyrës dhe të volumit. Prandaj, është e domosdoshme që piktorët, skulptorët të bëjnë ushtrime të përditëshme lidhur me ngritjen profesionale të tyre.

Për një krijimtari të plotë dhe më të mirë ka rëndësi të madhe studimi i natyrës së gjallë, studimi i historisë së popullit tonë dhe i jetës së përditëshme të tij. Ne konstatojmë se edhe në këtë drejtim kemi përmirësime sepse në punime të ndryshme, punonjësit e arteve figurative kanë focuar më shumë rrugën e interpretimit realist duke qënë afër realitetit, duke shkuar kështu në rrugën e realizimit socialist në art. Ne kemi dobësi të cilat na pengojnë akoma për studimin e natyrës dhe të historisë së popullit tonë, sidomos përgatitja dhe kujdesi për këtë punë duke u pajisur me një kulturë më të gjerë, me një ngritje ideologjike më të lartë dhe me një stërvitje teknike më të fortë. Çështjes së studimit të natyrës dhe të realitetit të jetës për artet figurative, i duhet dhënë një kujdes më i madh, sepse kjo përjashton çdo formë të jashtme të artit që është e dëmshme për artin tonë të ri, i cili ndjek shëmbullin e artit sovjetik dhe rrugën e artit socialist. Rruga e realizimit socialist në art duhet të tërheqi akoma më shumë vëmendjen e punonjësve të arteve figurative për të patur një krijimtari më pozitive dhe më artistike. Punonjësit tanë të arteve figurative shkojnë drejt rrugës të realizimit socialist dhe mundohen që veprat e tyre të interpretojnë drejt realitetin e ngjarjeve në mënyrë krijonjëse, por ata duhet të kujdesen më shumë për një interpretim të drejtë dhe artistik duke studjuar personazhet e tablove në realitetin e tyre duke e njohur më shumë këtë realitet sepse kemi shumë raste që punohet me fantazi, e cila të shpie jashtë realitetit, në formalizëm, në skematizëm. Realiteti është burim krijimi për artin, domosdo duke përjashtuar një riprodhim mekanik të përciptë, i cili të shpie drejt në natyralizëm, që s'është gjë tjetër veçse një imitim i thatë i natyrës. Prandaj natyra duhet interpretuar dhe jo kopjuar. Këtë çështje ne duhet ta kemi parasysh. Ne mendojmë se tek ne tani për tani nuk ka ndonjë rrezik për natyralizëm, por piktorët dhe skulptorët duhet të tregohen më aktivë dhe të kenë me gjallëri në punën e tyre krijonjëse, të njohin realitetin dhe të studjojnë më thellë veprat e tyre në dritën e këtij realiteti.

Njohja e jetës, e realitetit, kërkon një kujdes të veçantë nga ana e artistit. Ay duhet të jetë në kontakt me këtë realitet, sepse sa më shumë të njihet me të aq më mirë do ta kuptojë dhe do t'a interpretojë. Prandaj artisti duhet të lidhet ngushtë me ngjarjet që zhvillohen, më përparimin e përditshëm, të vejë në fushë, në punët bujqësore, në uzinë, të takohet me puntorët, të njihet me fshatarin e kështu me rradhë, duke e parë jetën nga afër, në dritën e diellit. Nuk është e mundur të japësh një përshkrim ose një tablo mbi ngjarjet pa i parë ato në jetë, nuk mund të njihet e reja përparimtare dhe vrulli i punëtorve, po nuk njohë punën e përditëshme. Nga kontakti që merr artisti me jetën duke shkuar atje ku puntori realizon detyrat e tij, artisti krijon një ide të qartë mbi botën reale, përveç kësaj artisti duhet të lexojë shtypin dhe literaturë të ndryshme për të

zhvilluar fantazinë e tij. Këto e ndihmojnë artistin që në veprën e tij të krijojë një temë interesante dhe realiste. Njohja e realitetit, e jetës së popullit, e ndihmon artistin të mos kapë gjënë e zakonëshme ashtu si paraqitet çdo gjë, por të kapë atë më tipiken dhe të zgjedhi figurat më aktive dhe më interesante që të përfaqësojnë të renë në kuadrot e tij.

Ka raste kur realiteti paraqitet artificial sepse pikërisht nuk shikohet me një interesim të veçantë, por shikohet në mënyrë të përgjithshme dhe të thjeshtë, p.sh. Shoku Vangjush Tushi në tabllonë e tij «Sheqeri i parë» nuk ka zgjedhur tipat që i duheshin për tabllonë e tij, por me sa duket mori çfarë i doli përpara, prandaj shumë prej figurave të tij nuk qenë përfaqësues aktivë të puntorëve të industrisë së sheqerit. Ata paraqiteshin edhe me difekte proporcionale, mund të thuhet se ata kështu ishin në natyrë.

Pikërisht artisti duhet të zgjedhi dhe të krijojë dhe të mos bëjë çfarë i paraqitet dhe si e gjen në natyrë, por duhet të zgjedhë dhe asgjë nuk e pengon artistin që të zgjedhë personazhe aktivë për veprat e tij, të cilët të luajnë me të vërtetë një rol aktiv në vendin ku e vendos artisti, sepse atëhere bëhen figura pa vlerë në vend që të jenë figura pozitive që me prezencën e tyre të entuziazmojnë.

Disa konsiderata të përgjithëshme për punimet që u paraqitën në konkurs dhe në ekspozitën vjetore:

Po marr me radhë disa vepra të pikturës dhe skulpturës, për të cilat do të flas mbi anët e tyre të mira dhe mbi dobësitë e tyre, duke i parë ato në gjendjen e sotme përse i përket përparimit që është bërë nga ana e punonjësve të arteve figurative dhe përse i përket të metave, që ata duhet të kenë parasysh në punën krijonjëse në të arthmen.

Tablloja me temë «Zotër të tokës», së cilës i u dha çmimi i parë i konkursit, vepër e piktorit Abdulla Emini, është një tablo me temë dhe me një përmbajtje të mirë dhe realizimi artistik i saj qëndron më mirë se çdo realizim tjetër i piktorit Abdulla Emini. Tablloja «Zotër të Tokës», ka një temë të lidhur me fshatarësinë tonë, lidhur me një nga reformat më të rëndësishme të pushtetit popullor, Reformën agrare. Tablloja paraqet një të përgjithshme të bukur të figurave dhe të natyrës, e cila tërheq më shumë vëmendjen tonë, ka gjithashtu disa grupe figurash që paraqiten mirë. Është për t'u theksuar gjithashtu trajtimi i natyrës, realizuar me një temperament artistik, sidomos mëngjezi, i cili është trajtuar në mënyrë të bukur dhe tërheqëse. Trajtimi kromatik dhe artistik i natyrës dhe i së përgjithëshme tregon një të arthme të lumtur të fshatarësisë sonë.

Në tabllonë e piktorit Nexhmedin Zajmi me titull «Prita Partizane», e cila fitoi çmimin e dytë të konkursit, gjejmë anë të mira, të cilat na tregojnë se piktori në fjalë ka bërë përparime në punën e tij krijonjëse, ka një vendosje të mirë të kompozicionit si në tërësi ashtu dhe në veçanti, ka ballancuar mirë figurat, i ka vizatuar mirë dhe kjo është një anë me shumë rëndësi, domethënë të vizatosh dhe të kompozosh është një detyrë kryesore për piktorin. Vlen të theksojmë dhe punime të piktorëve të tjerë si p.sh. punimi i piktorit Angjelin Dodmasej me titull «Trimi i nanës», i cili fitoi çmimin e tretë. Piktori Dodmasej është paraqitur më mirë se në Ekspozitën e 1952-së; kjo na tregon se piktori i ri Dodmasej ka ecur përpara në krijimtarinë e tij, si në vizatim ashtu dhe në trajtimin dhe ngjyrrat. Gjithashtu vendosja e kompozicionit në kuadrin e tij ballancohet. Ky kuadër ka gjithashtu të mirë dhe efektin e dritave, të cilat i japin kuadrin

në përgjithësi një efekt të bukur dhe vënë në dukje karakteristikat e ambientit shkodran.

Piktorët Vangjush Mio, Vladimir Jani, Sadik Kaceli, Vangjush Tushi, Sali Shijaku, Kel Kodheli, Bukurosh Sejdini, Simon Rrota, Niqi Antoniu, Ibrahim Shehu etj. kanë paraqitur punime të qëndrojnë në një lartësi krijonjëse më të mirë se sa ato të vitit 1952 dhe kanë ekuilibruar në ekspozitën e tanishme boshllëqet e ekspozitës të vitit 1952. Disa prej këtyre punimeve u vlerësuan me çmime të veçanta pikërisht sepse veprat e tyre kanë një paraqitje të mirë artistike.

Piktori Vangjush Mio, një piktor me talent, piktor peisazhist, paraqitet me peisazhe të Pogradecit, Vjeshta, Vjelja dhe prashitja e panxhar sheqerit. Këto punime na tërheqin vëmendjen tonë. Piktori në punimet e tij paraqet fragmente nga fusha e Korçës, me tema interesante me ngjyra të bukura, transparente dhe karakteristike të vëndit. Peisazhi «Vjeshta» është i bukur dhe i trajtuar mirë; gjithashtu në planin e dytë të kuadrin «Vjelja e panxhar sheqerit» ka trajtuar bukur natyrën malore, ngjyra transparente dhe me perspektivë ajrore të bukur; por shoku Vangjush Mio ka një të metë në punimet e tija dhe lë në dorë të dytë, planin e parë të peisazheve të tija. Kjo duket akoma më qartë në kuadrin «Vjelja e panxhar sheqerit» për të cilin gjithë kuadri mban këtë titull dhe pikërisht për këtë duhet të theksohej më shumë plani i parë.

Kuadri i Sadik Kacelit me titull «Kalimi i divizionit të parë në veri» na tërheq vëmendjen, sepse shoku Sadik Kaceli ka harmonizuar bukur këtë kuadër me ngjyrë grixhio-blu të ngrohët, na tregon një agim të thellë Piktori Sadik Kaceli ka bërë përparime të dukëshme lidhur me punën e tij të mëparëshme, në këtë kuadër ay është munduar të krijojë diçka të bukur dhe ka arrijtur një harmoni dhe një vendosje artistike të peisazhit.

Piktori Vladimir Jani në punimet e tija tregon se ka aftësi krijonjëse dhe talent, ay ka trajtuar mirë kuadrin e tij me titull «Tre heronjtë». Na jep efektin e një brendije dhe sidomos efektin e dritës dhe të hijes, një cilësi e mirë e domosdoshme për piktorin. Trajtimi i materjes në kuadrin e Vladimirit është parë me kujdes dhe kjo është një anë pozitive.

Piktori Vangjush Tushi paraqitet me kostumin e «Dardhës» dhe me Buketin e «Luleve të malit». Këto dy punime janë realizuar mirë, Vangjush Tushi na tregon në këto dy kuadro një kujdes të veçantë në kërkimin e vizatimit dhe në vendosjen e tyre, në përdorimin e ngjyrave dhe në efektin e dritës dhe të hijes. Në këto dy kuadro ka një elegancë dhe të dy këto kuadro vlerësojnë punën krijonjëse të Vangjush Tushit.

Piktori Sali Shijaku, piktor i ri që ka mbaruar Liceun artistik «Jordan Misja» si punë kryesore ka kuadrin me titull «Kthimi». Sali Shijaku punon me vullnet, është i kujdesëshëm si për kompozicionin ashtu dhe për vizatimin, ai kërkon me kujdes materjen dhe efektet e dritës dhe të hijes, ai ka vepruar në një sfond të zi (të errët) që zakonisht është i vështirë të manovrohet.

Piktorët e tjerë, Bukurosh Sejdini, Simon Rrota, Niqi Antoniu, Ibrahim Shehu, etj. janë paraqitur me punime të cilat merren në konsideratë.

Punimet e pllakatit dhe të karikaturës që u paraqitën në konkurs, dhe në ekspozitë janë punime që kanë vlera krijonjëse artistike. Kjo tregon se në të arthmen të dy këto gjini do të zhvillohen më shumë dhe duhet të zhvillohen më shumë sepse janë dy gjini që kanë një funksion agitacioni dhe propagande dhe përse i përket këtyre dy gjinive duhet të tregohet një kujdes i veçantë për përgatitjen e kuadrin të ri. Vëmë re se në karika-

turë dhe sidomos në pllakat është kaluar më shumë në rrugën e kopjes, kjo është një e metë e madhe që duhet evituar sa më shpejt dhe punonjësit të orientohen në punën krijonjëse indipendente, prandaj këta duhet të studjojnë dhe të ushtrohen më shumë. Punonjësit e karikaturës dhe të pllakatit siç janë Zef Bumçi, Bashkim Dizdari, Dhimitraq Mborja, janë të rinj me talent, kanë të gjitha mundësitë që t'i kushtohen një pune indipendente krijonjëse.

Sektori i skulpturës në ekspozitë u paraqit me më pakë punime, megjithkëtë aty ka punime të vlefshme, të cilat janë realizuar mirë. Busti i dëshmorit Mihal Duri, gdhendur në mermer, vepër e skulptorit Llazar Nikolla, fitoi çmimin e parë. Ai në këtë punë ka arritur të na japë një bust, një figurë, një portret që të tërheq vëmëndjen për realizimin e tij. Vendosja dhe prerja e bustit i japin figurës së dëshmorit një pamje heroike, shprehja dhe karakteristika të veçanta të fytyrës e bëjnë bustin që të marrë një pamje të bukur dhe tërheqëse. Skulptori Llazar Nikolla ka kërkuar dhe ka arritur të japë disa efekte të bukura në mermer, veçanërisht në fytyrën e dëshmorit. Në konkurs është paraqitur një grup skulptural nga Odhise Paskali, një skulptor me talent, i cili ka krijuar vepra që dëshmojnë për aftësitë e tij krijonjëse. Grupi «Aleanca e klasës punëtore me fshatarësinë» fitoi çmimin e dytë, vepër e bërë për ekspozitën e 10 vjetorit të çlirimit. Grupi skulptural i skulptorit Odhise Paskali, paraqitet me një vendosje të thjeshtë, por të lezeçme dhe tregon dy figura në një veprim të përbashkët. Ky grup skulptural në përgjithësi është vendosur mirë dhe përsa i përket të përgjithëshmes është realizuar mirë dhe na jep një përshtypje tërheqëse. Skulptori Odhise Paskali me bustin e shkencëtarit të çqar Pavllov ka bërë një punë krijonjëse të mirë, aty ka një studim më të thellë dhe një trajtim më estetik, ku të bije në sy shprehja e ndjenjave të brendëshme të shkencëtarit.

Punimet e skulptorit Janaq Paço bustet N.V. Tomski dhe Stahanovisti janë dy portrete që tregojnë se shoku Janaq Paço ka kërkuar të na japë materjen dhe ka arritur një ndërtim të mirë të figurave, këto janë dy studime të mira të skulptorit Janaq Paço.

Punimet e skulptorëve të tjerë, të shokëve Dhimitër Cani dhe të skulptorëve të rinj Dhimitër Buda, Sami Turku, Llukan Bushi dhe Thoma Thomaj, na tregojnë se kanë punuar seriozisht, janë kujdesur për formën, për ndërtimin dhe modelimin e figurave dhe në përgjithësi kanë arritur të paraqesin në ekspozitë punime të pëlqyeshme. Po kështu mund të themi edhe për piktorët e rinj, të cilët jo vetëm që kanë marrë pjesë, por janë paraqitur dhe me punime që zënë një vend të mirë në ekspozitë. Punimet e tyre na tregojnë se ata janë duke punuar me dashuri në profesionin e tyre.

Cilat janë të metat që konstatohen në vijë të përgjithëshme në këta punime:

Në kuadrin e Abdulla Eminit «Zotër të tokës» ne shohim se piktori i ka vendosur të gjitha figurat në vijë horizontale dhe krijon në to një monotoni dhe një statizëm megjithse piktori është munduar që t'i ndajë figurat në grupe të veçuara. Nuk duket e qartë ku është pika kulminante e kuadrin, ndarja e tokës, matja apo grupi me planin në dorë. Kjo rrjedh nga që kuadri duhet të ketë një pikë kulminante rreth së cilës të vërtitet interesi i figurave të tjera si p.sh. në Zaporozhasit e Rjepinit na tërheq vëmëndjen dërgimi i letrës Sulltanit, aty është pika kulminante. Në kuadër nuk del si duhet vendosja e figurave, distancat njera nga tjetra dhe ndërmjetëset si dhe përspektiva ajrore; ka një uniformitet në tonet e në

hijet e dritat, duke i lidhur këto me ardhjen e dritës nga një drejtim kryesor domethënë; ardhja dhe shpërndarja e saj në gjithë figurat e objektit që janë vendosur në kuadër. Kjo çështje ka krijuar në kuadër një të përgjithëshme dhe një vlerë dhe mund të themi një vlerë tonale me pakë diferenca. Në disa vepra arti, shumë herë ngatërrohet titulli i kuadrin me veprimin, p.sh., në kuadrin e shokëve Sadik Kaceli dhe Sali Shijaku në punimet «Kalimi i Divizionit të parë në veri» dhe i «Kthimit», në të parën piktori është kujdesur të harmonizojë çdo gjë në kuadër dhe pikën kulminante të saj e ka në majën e malit, pikërisht aty ku agon drita, ndërsa pjesët e tjera të kuadrin janë në hije të përgjithëshme sidomos figurat, njerëzit, partizanët, për ata që flitet nuk duken. Ne mendojmë se titulli i kuadrin «Kalimi i divizionit të parë në veri» që lidhet me kalimin e lumit Shkumbin nga ana e partizanëve, aty duhet të ishte pika kulminante e kuadrin, sepse ky është aksioni për të cilin flitet dhe kjo gjë duhet të tregohet, përveç kësaj shoku Sadik Kaceli nuk ka treguar tamam efektin e kalimit të lumit dhe figurat nuk janë konstruktuar si duhet. Ndërsa në pikturën e Sali Shijakut me titull «Kthimi», partizani që kthehet fitimtar nga lufta është vendosur në hije, ndërsa fytyra e nënës që pret të birin është në dritë domethënë e kundërta, atëhere titulli i kuadrin duhej të ishte ndryshe: «Pritja» sepse pikërisht në këtë kuadër del më shumë nëna që pret se sa partizani që kthehet dhe po të marrim kuadrin e Rjepinit «Nuk e pritshim» të gjitha figurat kanë një interesim të përbashkët. Piktori në zgjedhjen e temës është influencuar nga ky kuadër, përsa i përket temës.

Një e metë tjetër që ka rëndësi na duket se është përdorimi i efekteve të dritës dhe të hijeve, si p.sh., te piktori Nexhmedin Zajmi në tabllonë e tij «Prita partizane», ku dritat janë arritur në një ton të përgjithshëm, shumë të ulët sa që duket se unifikojnë gjithë kuadrin në një efekt të dobët kontrastesh, pra nuk del këtu gjallëria dhe jeta e personazheve, të cilët janë në një aksion të rëndësishëm. Kjo gjë duket ose vihet re edhe në trajtimin e natyrës shkëmbore, e cila nuk na jep një materje të gurtë, por një pregatitje butaforije, pikërisht sepse i mungon trajtimi i duhur i materjes dhe i efektit të dritave. Piktori Nexhmedin Zajmi nuk ka arritur gjithashtu të përcaktojë në masën e duhur distancën dhe përspektivën ajrore në grupin e autokolorës. Figura qëndrore që ka dashur të vendosi piktori, skuadër komandantin, i ka dhënë një veprim statik, gjithashtu nuk ka kërkuar të japë një tip karakteristik të natyrës sonë, veçanërisht shprehja e tij nuk është arritur mirë, pra mund të themi se kjo figurë e ka dëmtuar në përgjithësi kuadrin e shokut Nexhmedin Zajmi, ndërsa figurat e tjera të kuadrin përgjithësisht janë vendosur mirë.

Një rëndësi të veçantë ka për gjithë gjinitë e arteve figurative vizatimi. Në punimet e ekspozitës ka të meta përsa i përket vizatimit, punimet e piktorëve Vangjush Tushi dhe Aristotel Papa me titull «Sheqeri i parë» dhe «Pregatitje për aksion» të paraqitura në konkurs, nuk u pranuan në ekspozitë, mbasi qenë me të meta themelore nga ana e kompozicionit, e vizatimit dhe e trajtimit të përgjithshëm të tyre; ne shohim se shoku Vangjush Tushi dhe shoku Aristotel Papa, kanë mundësi dhe janë në gjëndje të krijojnë më mirë. Na duket se këta dy shokë janë shpejtuar shumë në këto dy punime dhe se nuk kanë patur natyrën përpara. Vizatimi dhe trajtimin i materjes ka çaluar plotësisht në këto dy punime, figurat nuk kanë qënë të konstruktura në marrëdhënie njera me tjetrën, nuk janë respektuar ligjet e hijes dhe të dritës, gjithashtu shprehja e figurave nuk ka qënë në gjëndje të mirë, në të dyja punimet figurat kanë qënë të shtrëmbëruara në natyrën e tyre, pa skelet dhe të ngjajshme njera me tjetrën.

Artisti ne trajtimin e veprave të tij duhet të kërkojë figurat më interesante, më të bukura, më proporcionale dhe jo çfardo figurë që i paraqitet, duke i krijuar ato ashtu siç janë, sepse atëhere kemi rënë në natyralizëm dhe në formalizëm dhe në gabime profesionale. Prandaj duhet të punohet me kujdes dhe me guxim për të krijuar një vepër arti.

Edhe në kuadrin «Zotër të Tokës» ka figura që janë të mangëta në konstruktimin e tyre, ato të japin përshtypjen si figura të shkurtra dhe kjo e metë sigurisht që bije në sy në figurat e kuadrin «Zotër të Tokës». Di-sa të meta të tjera shikohen në kuadrin e Vladimir Janit, i cili ka disproporcione të figurave me të objektit, nuk janë ruajtur dhe krahasuar ato të planit të parë me ato të planeve të tjera si dhe objektet njera me tjetrën janë në disproporcion. Një gabim i tillë vihet re në kuadrin e shokut Vladimir Jani. Gjithashtu shoku Vladimir Jani në përdorimin e dritave dhe të hijeve nuk ka një ndërmjetëse të domosdoshme, por kalohet me një herë nga drita në hije. Ky kontrast është kontrast efekti, duke sakrifikuar ndërmjetësen e domosdoshme për t'i dhënë kuadrin një harmoni dritash.

Piktori Kel Kodheli ka bërë një punë për të cilën çqohet për punimet e tij të mëparshme; pjesa e sipërme e kuadrin natyra malore është arritur mirë, kurse figurat në përgjithësi nuk janë studjuar si duhet, nuk janë vendosur mirë, ka monotoni në hijet dhe në dritat dhe një përzjerje dritash dhe hijesh. Vizatimi në shumë raste çalon sepse ka figura që në vendosjen e tyre kanë humbur ekuilibrin dhe figura bëhet e pa-afte për detyrën që i ka ngarkuar piktori. Shoku Kodheli ka të gjitha mundësitë që të ecij përpara. Një numur të metash të tjera ka edhe në sektorin e skulpturës, të pllakatit dhe të karikaturës. Grupi «Muratorët» të skulptorit Lllazar Nikolla, çalon nga ana e kompozicionit, janë figura që nuk jetojnë sëbashku, nuk është gjetur momenti i përshtatshëm i vendosjes së tyre, nuk janë në lartësinë e duhur të krijimtarisë, gjithashtu skulptori nuk ka vizatuar e konstruktuar figurat dhe nuk ka trajtuar materjen për t'u dhënë figurave jetë dhe gjallëri. Me sa kuptohet skulptori është shpejtuar në këtë bocet dhe mendojmë se ka punuar më shumë me fantazi se sa me natyrën përpara, prandaj ka rënë në të tilla gabime. Shoku Lllazar Nikolla në bustin e dëshmorit «Mihal Duri» ka një diferencë prandaj artisti duhet të ketë gjithmonë parasysh të vlerësojë sa më shumë krijimtarinë artistike. Në punimet e skulptorit Odhise Paskali, sidomos në grupin e «Aleancës së klasës puntore me fshatarësinë», ka një të përgjithshme të shpejtë, një efekt të shpejtë, skulptori nuk ka hyrë në thellësi e në detaje dhe nuk i jep një trajtim të plotë formave dhe materjeve, duke modeluar me kujdes gjithë pjesët, gjë e domosdoshme për veprën e artit. Ndërsa në figurën e shkencëtarit rus Pavlovit ka arritur rezultate më të mira artistike si nga pikëpamja e shprehjes, tipit dhe të portretit.

Ka shumë raste akoma që veprimi i dritave dhe i hijeve, vizatimi, shprehja dhe marrëdhëniet e figurave njera me tjetrën dhe sidomos tipi i jonë me tërë karakteristikat e tij, nuk studjohen mirë.

Në lëmin e pllakatit shokët pllakatistë kanë rënë në gabime sidomos në karakteristikat e tipave të natyrës sonë, të cilat nuk janë studjuar por përkundrazi mund të themi se janë kopjuar dhe këtë e vërteton pllakati në ekspozitën e 10 vjetorit të çlirimit, punuar nga Bashkim Dizdari, ku karakteristikat e tipave janë më shumë figura hindjane ose aziatike, se sa tipa shqiptarë. Çështja tipit dhe e tipizimit në përgjithësi duhet të na preokupojë shumë. Kjo çështje zgjidhet vetëm duke bërë studime të portretit tonë nacional. Në përparimin e arteve figurative dhe në përgjithësi të arteve na ka ndihmuar eksperiencia e artit sovjetik dhe e pu-

nonjësve të artit sovjetik, konkretisht shokët Reshetnikov dhe Tomski me sugjerimet e tyre dhe bashkëbisedimet mbi disa probleme të krijimtarisë sonë nacionale si mbi çështjen e studimit të natyrës, studimi i realitetit dhe i jetës së masave punonjëse, mbi stërvitjet individuale të punonjësve të arteve figurative dhe mbi çështjen e interpretimit të ngjyrave të natyrës sonë çështje këto që kanë ndihmuar dhe që do të ndihmojnë në rritjen profesionale të punonjësve të arteve figurative. Piktorët dhe skulptorët tanë kanë filluar që këto çështje t'i vënë në praktikë, sidomos çështien e ngjyrës, të cilën e vërtetojnë edhe veprat e ekspozitës sonë të fundit.

Gjatë dy vjetëve të fundit Lidhja e artistëve ka organizuar herë pas herë diskutime krijonjëse, të cilat kanë ndihmuar në punën krijonjëse. Kjo duhet organizuar në të arthmen akoma më mirë dhe sidomos takime të shpeshta me piktorët dhe skulptorët, duke diskutuar rreth punimeve në veprim dhe duke kaluar në një kritikë jo akademike, por aktive dhe shoqërore. Punonjësit e arteve figurative, duhet të vënë të gjitha forcat e tyre krijonjëse për përparimin kolektiv të punonjësve të arteve figurative, për lavdinë e kolektivit të arteve figurative dhe jo për lavdinë personale, sepse kur është arritur lavdija e kolektivit atëhere pa tjetër edhe kënaqësia personale vjen vetvetiu.

Aktiviteti artistik i gjersotshëm në sektorin e arteve figurative, na tregon se para punonjësve të arteve figurative shtrohen probleme të cilat duhet të zgjidhen me punën krijonjëse të përditëshme të tyre. Këto probleme janë. Njohja e gjithanëshme e jetës të popullit tonë, në avtet dhe në fshat për një interpretim të drejtë dhe realist, forcimi dhe zgjedhja e një tematike më të plotë, lidhur me të kaluarën dhe të tashmen e popullit tonë, duke u larguar nga një temë e njëanëshme. Problemi i ngritjes profesionale e cila vendos për një përparim më të shpejtë dhe për një kualitet artistik më të lartë, ky problem duhet kuptuar mirë nga artistët, të cilët duhet të bëjnë ushtrime të përditëshme, dhe do të rritë pa tjetër mjeshtrinë e artit. Në këtë rast vizatimi merr një rëndësi të veçantë.

Punonjësit e arteve figurative t'i kushtojnë një kujdes të vecantë formës dhe përmbajtjes së veprave të tyre. Përsa i përket formës artistët të njohin karakteristikat dhe rrethanat e veçanta të jetës dhe të rritin aftësitë e tyre mjeshtrërore. Të njohin natyrën tonë, ngjyrën nacionale, të njohin rrethanat në të cilat do të vënë temat dhe personazhet e veprave të tyre. Të tregohet kujdes më i madh në trajtimin e figurave dhe sidomos në interpretimin real të strukturës së tipave nacionale.

Përsa i përket përmbajtjes, artet figurative e kanë përmirësuar këtë, por artistët duhet të kenë parasysh se duhet të zgjidhet një tematikë e mirë, një tematikë që të trajtojë probleme shoqërore, politike dhe historike lidhur me të kaluarën dhe të tashmen e popullit tonë.

Një problem tjetër me shumë rëndësi për artet figurative është çështja e ngjyrave. Punonjësit e arteve figurative sidomos piktorët duhet t'i japin një rëndësi më të madhe trajtimit të ngjyrës, çështje që e kemi diskutuar së bashku dhe që paraqitet akoma me të meta. Punonjësit e arteve figurative t'i kushtojnë një kujdes më të math ngritjes së tyre ideologjike dhe politike; kjo do t'i paisë me njohuri dhe botkuptim të ri mbi jetën, e cila i shërben krijimtarisë artistike dhe e orienton krijimtarinë e artistëve në një rrugë më të shëndoshë. Punonjësit e arteve figurative të studjojnë marksizëm-leninizmin, problemet e estetikës, probleme teorike të realizmit socialist, sepse kështu do të paisen me njohuri

teorike që do t'i shërbejnë ngritjes së nivelit kultural dhe ideologjik të tyre dhe zhvillimit të arteve figurative në vendin tonë.

Punonjësit e arteve figurative, si gjithë punonjësit e tjerë të vendit tonë, të mobilizohen më shumë për një punë krijonjëse në art dhe vepra e tyre t'i shërbejë mirëqënies së masave punonjëse, ndërtimit të socializmit dhe mbrojtjes së paqes dhe ta bëjmë veprën e artit një mjet të fuqishëm dhe edukonjës.

Ne punonjësit e arteve figurative kemi nevojë për një kritikë të mirë të punës sonë, sepse ajo do të shpjerë më tej krijimtarinë artistike. Kjo kritikë të mirëpritet dhe të jetë në frymën shoqërore dhe të bashkëpunimit, sepse atëhere ajo është e frytëshme dhe dobiprurëse për gjithë punën tonë krijonjëse. Ne duhet të vlerësojmë vërejtjet që bën publiku për veprat e artit dhe aktivitetin artistik në përgjithësi si dhe vërejtjet e njeri tjetrit dhe të mirën ato si një ndihmë konkrete për të mirën e punës duke i vlerësuar si duhet me një kujdes të madh, duke u nisur jo nga qëllime personale, por nga qëllime të drejta, gjithmonë në dobi të zhvillimit të arteve figurative në vendin tonë.

Lidhja e Artistëve të Shqipërisë, Komiteti Drejtonjës i ardhshëm dhe komisioni i arteve figurative duhet t'i kushtojnë një kujdes më të madh krijimtarisë në lëmin e arteve figurative dhe zhvillimit të mëtejshëm të të gjitha gjinive në artet figurative.

Ne jemi të sigurtë për një të ardhme më të shkëlqyer të arteve figurative sepse kemi ndihmën e pakursyer të Partisë dhe Qeverisë sonë si dhe eksperiencën e artit më të përparuar në botë, artit sovjetik.

DHORA LEKA

Krijimtaria muzikore *)

Ne jemi mbledhur për t'i bërë një analizë punës sonë krijonjëse në muzikë gjatë vitit që kaloi, viti i dhjetë që nga dita e çlirimit të Atdheut tonë, për të parë sukseset, të metat tona, perspektivat dhe detyrat që na dalin përpara. Sigurisht në një referat, nuk mund të preken thellësisht të gjitha problemet e krijimtarisë sonë. Është mirë që shokët kompozitorë, në diskutimet e tyre të plotësojnë të gjitha boshllëket që mund të kenë mbetur në referat. Një vend të rëndësishëm në këtë referat zë analiza që u është bërë veprave të paraqitura në konkursin e shpallur nga Ministria e Arësimit dhe Kulturës me rastin e festës së madhe të 10 vjetorit të çlirimit të Atdheut tonë, si dhe detyrat që na dalin përpara.

Zhvillimi i muzikës në vendin tonë dhe sidomos rezultatet e konkursit tregojnë se brenda një kohe të shkurtër tek ne janë arritur suksese të rëndësishme në këtë drejtim. Në pragun e festës së çlirimit ne duallëm me operetën e parë nacionale, grupet profesioniste dhe ato të amatorëve ekzekutuan pjesë orkestrale, oratorio, romanca dhe të tjera pjesë nga kompozitorët shqiptarë.

Ky është një sukses i madh për krijimtarinë tonë muzikore, po të krahasojmë kohën relativisht të shkurtër prej çlirimit e këndeje.

Sukseset që u arritën gjatë këtyre dhjetë vjetëve në artin e muzikës tregojnë se tek ne u krijuan të gjitha konditat për ngritjen e muzikës sonë profesionale dhe për një art të shëndoshë që t'i përgjigjet qind për qind kërkesave gjithënjë më të mëdha të popullit tonë.

Muzika e jonë është zhvilluar në bazë të udhëzimeve të Partisë, në bazë të metodës së realizmit socialist, e cila është e vetmia metodë e drejtë e zhvillimit të artit në përgjithësi. Kompozitorët tanë kanë bërë përpjekje për ta përvetësuar këtë metodë, për të paraqitur në veprat e tyre realitetin e mrekullishëm të jetës sonë, në zhvillimin e tij revolucionar. Muzika e jonë i ka flakur më ni'anë me përbuzje tendencat e huaja. Muzika e jonë s'ka asgjë të përbashkët me muzikën e degjeneruar të imperializmit luftënxitës me xhazin e çmëndur amerikan, që shpreh histerizmin e luftës së imperializmit.

Përpara se të hyj në analizën e veprave, dua të tregoj kriterin që kam ndjekur. Jam përqëndruar më pak në anët pozitive të veprave, jo sepse këto janë të pakta. Gjatë dhjetë vjetëve ne e kemi jetuar vetë rruogën e krijimtarisë muzikore dhe po të shohim këtë rrugë ka një seri të mëdha suksesesh që herë pas here janë vënë në dukje. Kush prej nesh nuk e di se gjatë dhjetë vjetëve prej çlirimit e këndeje janë kompozuar me qindra këngë që në periudhat e caktuara kanë jehuar dhe jehonë edhe sot kudo?

Kush mund të mendonte se në një kohë kaqë të shkurtër do të rriteshin dhe grupe ekzekutoniës profesioniste dhe diletantë që të vinin në skenë opera si «Rusallka» dhe «Ivan Susanin», operetën e parë nacionale

*) Referat mbajtur në mbledhjen plenare të muzikantëve dhe kompozitorëve

tona, emisionet e radio Tiranës do të çalojnë përsa i përket muzikës së kompozitorëve shqiptarë.

Njerzit tonë, duan që në skenën tonë të mos ketë p.sh. vetëm koncerte korale apo vokale, ose valle me një orkestrinë të vogël. Njerzit tonë kanë parë edhe opera, dinë të shijojnë baletin. Prandaj, një vëmendje të madhe duhet t'i kushtojmë në krijimtarinë tonë, punimit sinfonik të valleve tona, ecjes drejt ngritjes së muzikës orkestrale në vendin tonë — suitave, uverturave, fantazive, rapsodive etj.

Sidomos masat tona i tërheq shumë zhanri i operetës. Ne në skenën tonë pamë të parën operetë nacionale. Rruga e çelur për këtë gjini duhet të pasurohet, me dy, tri, katër a më shumë opereta me subjekt nga jeta e jonë.

Çështja e të kapurit drejt të tematikës është një nga pikat më kryesore në krijimtari.

Në krijimtarinë tonë muzikore, pothuajse të gjitha veprat janë në tematikën aktuale. Kjo është një anë pozitive.

Por që të mundim ne të jemi në lartësinë e duhur të paraqitjes drejt të realitetit tonë, që ne të paraqesim drejt punëtorin tonë në punën e tij heroike në minierë apo uzinë, që të nxjerrim drejt tiparet e fshatarit tonë punonjës, duhet që ne të njohim së afërmi rrahjen e pulsit të tyre — të jetojmë me ta, jo vetëm nëpërmjet të gazetës, por edhe në fabrikë, në minierë, në kooperativën bujqësore. Sigurisht kur ne shkruajmë muzikë, apo poeti libretin a poezinë nga tavolina e dhomës së punës, sigurisht, ato do të dalin të zbeta sado mirë që të na punojë fantazija.

Prandaj, ne duhet të krijojmë të atilla kondita në krijimtarinë tonë, që të jemi sa më afër punonjësve tonë. Të organizojmë ekipe p.sh. kompozitorësh e shkrimtarësh e të vemi së bashku në minierë. Atje do të shohim me të vërtetë heroizmin e njerzve tonë të rinj, ndërtonjës të socializmit, patriotizmin e tyre të flaktë për Atdheun tonë.

Përpara nesh shtrihen perspektiva të mëdha për lulëzimin e artit tonë, ne këtu shtrijmë plane, marrim detyra dhe angazhime për t'i bërë realitet të gjitha këto. Dhe ne do t'i bëjmë, pse kemi ndihmën e madhe të Partisë sonë, të Pushtetit tonë, dashurinë e popullit tonë që ka etje për art dhe kulturë. Por në botë ka dhe forca të errëta, që nuk duan të lulëzojë arti, kultura, që nuk duan që popujt e lirë të gëzojnë. Këta ju i njihni të gjithë.

Janë manjatët e Uollstritit që kërcënojnë botën me bomba atomike me hidrogjen, që duan ta shkretëojnë planetin tonë, të shuajnë gjithë rezultatet e artit dhe kulturës që njerëzimi ka grumbulluar shekuj me radhë.

Po njerzimi sot ka zot. Popujt po e marrin fatin e tyre në duart e tyre dhe i thonë ndal imperializmit të shfrenuar.

Sot në të gjithë botën ka shpërthyer lëvizja e pa parë ndonjëherë e njerzëve që luftojnë për paqen, që i dalin zot jetës së tyre, kulturës, shkencës.

Thirrjes së Byrosë së Këshillit Botëror të Paqes, lëshuar më 19 Janar të këtij vjeti, në lidhje me rimilitarizimin e Gjermanisë perëndimore dhe përgatitjes së luftës atomike, iu përgjigjen menjëherë njerzit e shkencës, artit, kulturës.

Ne, kompozitorët e Shqipërisë, bashkojmë zërin dhe përpjekjet tona me gjithë njerëzimin përparimtar, me shkencëtarët, artistët, poetët përparimtarë të botës, dhe jemi gati me çdo kusht të mbrojmë Paqen, të punojmë për lulëzimin e artit në vendin tonë, vënd i pandarë nga kampi i madh i paqes, demokracisë dhe socializmit.

BAKI KONGOLI

Aktiviteti i Lidhjes së Artistëve prej krijimit deri më sot *)

Në tetor të këtij viti mbushen plot tre vjet që nga dita e krijimit të organizatës së Lidhjes së artistëve të R.P. të Shqipërisë. Krijimi i Lidhjes që një ngjarje me rëndësi në jetën artistike e kulture të vendit. Nën kujdesin atnor të Partisë dhe Qeverisë sonë popullore punonjësit tanë të artit për të parën herë në historinë e popullit tonë krijuan organizatën e tyre, e cila i ka ndihmuar ata në punën krijonjëse dhe ka qenë vatra nga ku ata kanë përfituar nga eksperiencia e punës, nga eksperiencia e artit sovjetik. Lidhja e Artistëve ka ndihmuar punonjësit tanë t'artit, për të venë në jetë orjetimin e partisë, për t'i pajisë anëtarët e kandidatët e saj me ideologjitë e estetikës marksiste-leniniste, i ka ndihmuar për t'i kapur drejt çështjet e krijimtarisë dhe të zgjedhin subjekte e tema nga jeta e popullit tonë në mënyrë që veprat e tyre të kontribuojnë në edukimin e masave popullore, në ndërtimin e socializmit dhe në mprojtjen e paqes e të atdheut.

Me gjithë që puna e Komitetit drejtonjës së Lidhjes ka qenë në bazë punë shoqërore, ajo ka ndihmuar antarët e kandidatët në shumë çështje e probleme të ndryshme që i përkasin punës krijonjëse dhe zhvillimit të mëtejshëm të artit tonë në përgjithësi.

Kështu konferencat e leksionet me karakter ideologjik e profesional të zhvilluara çdo vit i kanë venë ata në dijeni dhe i kanë shkjaruar në shumë çështje të rëndësishme që i përkasin rritjes së nivelit artistik në krijimtari, zgjedhjes së një tematike të përshtatshme, lidhjes së punës së tyre me problemet politike e ekonomike të Partisë e të Qeverisë sonë. Në punën e tij Komiteti drejtonjës ka patur si piknisje vendimet e udhëzimet e Partisë e të Komitetit të saj Qëndror, të cilat bëjnë fjalë mbi lartësinë dhe artin në vendin tonë dhe është përpjekur që t'i vejë në jetë ato.

Çdo vit Lidhja ka organizuar diskutime krijonjëse mbi veprat e prodhuara nga anëtarët e saj në pikturë, skulpturë e muzikë. Kështu në diskutimet krijonjëse që janë organizuar për veprat muzikore kompozitorët janë ndihmuar që të njohin konkretisht të metat e tyre t'i ndreqin këto, ta lidhin më mirë brendinë me formën, të përdorin një gjuhë muzikore të përshtatshme dhe të përmirësojnë veprat e tyre nga ana e nivelit artistik. Këtu mund të përmendim analizat që i janë bërë veprave të kompozitorëve Kono, Trako, Dingu, Uçi, Sokoli etj. Në pikturë janë marrë në diskutim veprat e N. Zajmit, Abdulla Eminit, Qamil Grezdës, në skulpturë janë marrë në diskutim veprat e Janaq Paços, Kristina Hoshit, Llazar Nikollës etj. Jo vetëm skulptorët e interesuar por edhe të tjerët kanë përfituar nga ana profesionale në këto diskutime.

Veç këtyre nga Komiteti drejtonjës janë organizuar edhe konfe-

*Raport i mbajtur në mbledhjen plenare të njerzve t'artit mbi aktivitetin e organizatës së Lidhjes së Artistëve.

renca mbi biografi kompozitorësh, piktorësh e skulptorësh të mëdhenj e njerëz të tjerë të shquar të artit siç janë konferencat për Glinkën e Çajkovskin, Dvorzhakun e Smetanën, Shopenin, Prokofjevin, Aleksandër Moisiun, Repinin, Vera Mukinën, është folur mbi punimet e Ne-princevit, mbi Brulovin, janë bërë konferenca mbi arkitekturën Sovjetike etj.

Për t'i ardhur në ndihmë kompozitorëve të rinj janë organizuar kurse t'armonisë e të formave muzikore. Lidhja ka organizuar ekipe piktorësh në qendra të ndryshme pune ka vizituar studiot e piktorëve dhe skulptorëve duke i ndihmuar ata me këshilla e sugjerime — Veç kësaj komiteti drejtonjës i Lidhjes në bashkëpunim me Shoqërinë e Miqësisë kanë organizuar në sallat e Shoqërisë punimin e leksioneve të ndryshme mbi muzikën dhe artet figurative sovjetike. Janë projektuar filma pas këtyre leksioneve mbi piktorë të shquar rusë dhe janë dhënë koncerte pas konferencave muzikale. Një ndihmë e madhe i është dhënë piktorëve, skulptorëve si edhe kompozitorëve tanë nga takimet që ka organizuar Lidhja me njerëzit e artit sovjetik dhe të demokracive popullore që kanë vizituar herë pas here vendin tonë. Kështu takimet me kompozitorët sovjetikë Karakarajev e Tulikov me piktorin Reshitnikov dhe skulptorin Tomski ka qënë shumë frytdhënëse për punën e artistëve tanë. Këshillat e shokëve sovjetikë i kanë ndihmuar mjaft ata në punën e tyre dhe të përfitojnë nga eksperiencia e artit sovjetik.

Gjatë këtyre viteve të jetës së Lidhjes, Komiteti Drejtonjës ka marrë në studim një seri problemesh të ndryshme që i përkasin zhvillimit të mëtejshëm të artit tonë të ri ndër të cilat mund të përmendim studimin e muzikës scenë popullore, mbi vallet e folklorin tonë, mbi instrumentat popullore, janë ngritur komisione të veçanta për të parë procedimin e punës mësimore në muzikë e vizatim në qytetet Tiranë Elbasan etj., është mbikqyrur veprimtaria artistike në grupet profesioniste dhe t'amatorëve, janë organizuar mbledhje të ndryshme me piktorë dhe skulptorë për të parë gjendjen e punimeve, janë shpërndarë leksione të shaptilografuara me material teorik mbi çështjet teknike të pikturës, skulpturës, muzikës etj. Kryesija e Lidhjes ka ndërhyrë pranë organeve të pushtetit duke i siguruar leje krijonjëse njerzve të artit që kanë marrë zotime për prodhime veprash.

Gjatë vitit 1954, sidomos gjatë gjashtëmuajorit të dytë të këtij viti, komiteti drejtonjës ka patur si problem kryesor mobilizimin e të gjithë anëtarëve të Lidhjes për t'u paraqitur me vepra sa më të mira e me vlerë artistike në konkursin e shpallur nga Ministria e Arsimit dhe e Kulturës për nder të festës së madhe të 10-vjetorit të çlirimit.

Shumë kompozitorë, piktorë e skulptorë janë ndihmuar në vend gjatë punimit të veprave të tyre që do të paraqisnin në konkurs. — Shokë të kryesisë dhe të komitetit drejtonjës kanë punuar për organizimin e ekspozitës së arteve figurative që u hap më 29 nëndor në pragun e festës së madhe të 10-vjetorit të çlirimit.

Gjatë vitit 1954 u korrën suksese të mira në lëmin e krijimtarisë si nga ana e sasisë ashtu edhe e cilësisë. Në artet figurative u prodhuan nga piktorët 62 vepra të ndryshme, nga skulptorët 18 vepra, në muzikë u kompozuan 70 këngë masash e për fëmijë, 8 romanca, 6 tablo muzikore, 2 oratorio, 4 valcër, një operetë e një kantatë.

Me gjithë këto rezultate ne mund të themi me plot gojën se me gjithë arsyet objektive sikurse ka qënë mungesa e një aparati administrativ me personel të caktuar, gjatë këtyre tre vjetëve mund të kishim rezultate edhe më të mira në punën tonë po të që se një pjesë e anta-

reve të Komitetit Drejtonjës do të kryenin detyrat e ngarkuara me kohë dhe do ta ndjenin më mirë përgjegjësinë si antarë të komitetit drejtonjës dhe të tjerët si antarë të Lidhjes.

Diskutimet krijonjëse sidomos gjatë vitit 1954 kanë qënë shumë të paka. Nuk janë marrë në diskutim nga Lidhja kompozimet e kompozitorëve të rij si Laca, Leka, Plumbi, Rrota e të tjerëve, të cilët kanë nevojë të ngrihen nga ana profesionale. Eksperiencia e punës ka treguar se diskutimet krijonjëse që janë zhvilluar u kanë vlejtur mjaft kompozitorëve, i kanë mobilizuar ata në punë dhe është parë një mobilizim edhe më i mirë për të shkuar përpara nga ana profesionale.

Ne mund të themi me keqardhje se konferencat e leksionet me karakter ideoprosesional nuk janë ndjekur jo vetëm nga antarët e Lidhjes por shpesh herë edhe nga anëtarët e komitetit drejtonjës. Kursi i harmonisë me gjithë që për një kohë dha rezultate të mira më vonë u la dhe nuk u ndoq. Po ashtu edhe ai i dirigjimit e i formave muzikore. Kryesija e Lidhjes nuk u kujdes që të përkthente material teorik nga rusishtja për këtë punë. Një pjesë e anëtarëve nuk kanë kryer me kohë detyrat e ngarkuara, këtu mund të përmenden shokët Mustafa Krantja, Abdulla Grimci, Kostandin Trako e Baki Kongoli, të cilët kanë qënë të ngarkuar të diskutonin mbi veprat e kompozitorëve të ndryshëm dhe nuk e kanë bërë detyrën e tyre. Plan i diskutimeve për vitin 1954 nuk është realizuar. Në mbledhjet e komitetit drejtonjës kanë munguar shpesh shokët Besim Levonja, Mihal Ciko, Spiro Kristo, Esma Agolli, Jorgjija Truja, Gaqo Avrazi e të tjerë.

Siç konstatohet në këtë raport, në arkitekturë me përjashtim të disa pak leksioneve apo konferencave nuk është bërë asgjë tjetër. Përgjegjësi për këtë ka shoku Gani Strazimiri, i cili jo vetëm s'ka treguar interesimin më të vogël për punët që i janë ngarkuar, por ka munguar shpesh në mbledhjet e Komitetit drejtonjës.

Në vendimin që mori mbledhja plenare e Lidhjes në fund të dhjetorit 1953, si pikë e parë vehesh forcimi i punës së kryesisë dhe e Komitetit drejtonjës të Lidhjes dhe antarët e komitetit drejtonjës të kryenin detyrat e ngarkuara. Gjatë vitit 1954 puna pati një rënie edhe më të madhe dhe nuk u muar asnjë masë për ata që neglizhuan. Për këtë mban përgjegjësinë në radhë të parë Kryetari i Lidhjes shoku Foto Stamo, nënkryetarët Jajnaq Paço dhe Mustafa Krantja dhe të gjithë anëtarët e tjerë të komitetit drejtonjës.

Kontakti midis Lidhjes dhe anëtarëve të saj në qytete të tjera ka qënë i pamjaftueshëm dhe shokët anëtarë që nuk banojnë në Tiranë e kanë ndjerë vehten të shkëputur nga organizata e tyre. Nuk është praktikuar dërgimi i ekipeve të kompozitorëve në uzina, kantiere e qendra pune, janë dërguar vetëm piktorë e skulptorë edhe këta shumë pakë dhe jo kompozitorë dhe si rezultat i kësaj muzikantët tanë nuk njohin sa duhet klasën tonë punëtore që ndërton me heroizëm jetën e lumtur, nuk njohin bujqit tanë që janë pararojë për rendimente të larta në prodhim, nuk njohin herojt e punës, shkurt njerëzit që ndërtojnë bazat e socializmit dhe i japin popullit kaqë e kaqë të mira. Të gjithë e dijmë se pa studiuar mirë jetën e përditëshme të popullit tonë, pa e studiuar atë në thellësi, pa njohur të renë e cila triumfon gjithëmonë në luftë me të vjetrën, ne jo vetëm që do të jemi larg realizmit socialist, por do të biem edhe në gabime trashanike, duke i kënduar bujqut, stahanovistit e njeriut të shoqërisë sonë të re me gjuhë të vjetër e cila të çon

në qorr sokaq ose do të pikurojmë në pllakatë ose tablo fëtyra njerëzish që s'janë tonët.

Me gjithë që çështja e krijimit të këngëve për masa e të punimeve nga folklori ka qenë edhe mbetet problem, kjo ende nuk ka gjetë zgjidhjen e duhur, qoftë nga kryesija, qoftë nga komiteti drejtonjës dhe bashkëpunimi me shkrimtarët len ende për të dëshiruar.

Nuk është përfituar sa duhet nga eksperiencia e artit sovjetik. Materialet e përkthyer kanë qenë të pakta e të pamjaftueshme. Shumë pakë është shkruar në organin tonë «Nëndori» mbi çështjet që kanë të bëjnë me krijimtarinë. Kryesija e Lidhjes dhe komiteti drejtonjës me gjithë që e kanë patur si problem këtë çështje nuk kanë luftuar sa duhet në mënyrë që revista «Nëndori» të ishte me të vërtetë një tribunë, ku të rriheshin probleme të ndryshme që i përkasin krijimtarisë artistike në vendin tonë. Është shkruar shumë pak për pikturën dhe asgjë mbi arkitekturën dhe sidomos mbi artin tonë popullor, mbi kostumet, ornamentet, shkurt mbi pasurinë e artit tonë popullor, jo vetëm në artet figurative por edhe në muzikë. Kritika në shtyp deri tani nuk ka qenë në lartësinë e duhur. Ajo në disa raste ka qenë subjektive. Fakti që ne kemi një organ tonin duhet që të na mobilizojë që t'u vimë në ndihmë kompozitorëve, piktorëve e skulptorëve jo vetëm me recensionet të thjeshta por me studime të mira e shkencore, me një kritikë të drejtë e objektive.

Komisioni i ngarkuar nga komiteti drejtonjës i ka bërë disa ndryshime statutit të Lidhjes, të cilat konsistojnë në perforcimin e saj dhe në percaktimin e pjesëmarrësve si antarë në organizatën tonë. Me këto ndryshime siç do ta shihni do të forcohet edhe më tepër organizata jonë dhe ne kemi besim se në të ardhmen nën udhëheqjen e Partisë e me ndihmën e çmuarshme të eksperiencës së ndritur të artit sovjetik, do t'i ia dalim në krye për të përmbushë me nder detyrat që na ngarkon populli dhe Partija.

Organizimi i ri do të forcojë edhe më tepër lidhjen tonë dhe komiteti i ri drejtonjës si edhe gjithë organizata e jonë në të ardhmen do të kenë si detyrë të parë perforcimin e punës për të ruajtur me besnikëri pastërtinë e drejtimit ideologjik t'arteve duke luftuar të gjitha pikpamjet e huaja në artet tona, të luftojë me vendosmëri çfaqjet kozmopolite, përçmimin për krijimet e artistëve tonë, përuljen karshi artit dekadent borgjez dhe konsideratën për krijimet e profesionistëve tonë.

Lidhja e artistëve do të luftojë me ngulm në t'ardhmen në mënyrë që kompozitorët, piktorët, arkitektët e skulptorët tonë të njohin dhe të paraqesin mirë punonjësit e vendit, klasën puntore, fshatarësinë tonë punonjëse, të njohin së afërmi dëshirën dhe aspiratat e popullit, të jetojnë bashkë me të. Për këtë t'u krijojë artistëve tonë kondita të shkojnë në kooperativa, uzina, kantiere, fabrika, që të njohin së afërmi jetën tonë të re.

Një nga detyrat e rëndësishme të Lidhjes në të ardhmen do të jetë kujdesi për të rritur talente të reja, për t'i venë organizatës gjak të ri. Kjo do të kryhet me organizimin e diskutimeve krijonjëse, organizim kursesh e seminarësh, me praktikim patronazhesh e të tjera.

Për të plotësuar me nder këto detyra do të merren këto masa:

1) Të funksionojë me regull Lidhja nga ana organizative, duke kryer seicili detyrën e ngarkuar, qoftë antar i thjeshtë apo i zgjedhur në forum duke respektuar me rigorozitetin më të madh statutin.

2) Komiteti drejtonjës të bëjë mbledhje të rregullta për të shtruar probleme të rëndësishme që i përkasin zhvillimit të mëtejshëm të artit në vendin tonë duke i ngarkuar me përgjegjësi antarët e tij.

3) Të zhvillojë gjerësisht e me plan të caktuar diskutimet krijonjëse si i vetmi mjet që i çon përpara antarët e Lidhjes në punën e tyre krijonjëse.

4) Të organizojë kurse e seminare me të rinjtë dhe konferenca të ndryshme me karakter ideologjik e profesional.

5) T'i kushtojë një kujdes të veçantë revistës «Nëndori» duke botuar artikuj të ndryshëm e buletine aksesore të revistës ku të ketë materjale sovjetike dhe studime të gjera të njerëzve tonë, të cilat për mungesë vendi nuk mund të botohen në revistë por me buletin aneks.

6) Të popullarizojë krijimtarinë e artit tonë të ri, zhvillimin e përparimin e tij, prodhimet e piktorëve, skulptorëve dhe kompozitorëve tonë. Të organizojë çdo vit ekspozita, jo vetëm në kryeqytet, por edhe në qytete të tjera të Shqipërisë. Të praktikohen ekspozita të një piktori a po skulptori, të një grupi të veçuar dhe ekspozita nacionale që të qarullojnë në gjithë territorin e Republikës.

Plenumi i Lidhjes së Artistëve

Më 25 dhe 26 shkurt të k. v., në një nga sallat e Shoqërisë së miqësisë Shqipëri-Bashkimi Sovjetik, në Tiranë, u bë mbledhja plenare e Lidhjes së Artistëve të Shqipërisë, e cila shqyrtoi punën e kryer nga Lidhja qysh nga krijimi i saj e gjer më sot. Në mbledhje merrnin pjesë kompozitorë, piktorë, skulptorë, arqitektë e mjaft të ftuar të tjerë. Ndodheshin gjithashtu sekretarja e Komitetit Qëndror të Partisë shoqja Liri Belishova, zv. kryetar i Këshillit të Ministrave shoku Manush Myftiu dhe Ministri i Arësimit dhe Kulturës shoku Bedri Spahiu.

Ditën e parë të plenumit, më 25 shkurt, shoku **Foto Stamo**, president i Lidhjes, referoi mbi zhvillimin e arteve figurative.

Mbledhja plenare e 25 shkurtit mbi krijimtarinë në artet figurative tregoi se piktorët e skulptorët tanë janë hedhur me guxim në forma të zgjeruara siç është kompozicioni, tabloja, grupet skulpturale etj. Ajo tregoi se krahas me punën e bërë piktorët e skulptorët shqiptarë të ndihmuar nga eksperiencia e artit sovjetik, jo vetëm që kanë shkuar përpara nga ana profesionale, por kanë mundur gjithashtu të zbatojnë me sukses metodën e realizmit socialist në art, kanë studjuar me zell ligjet e estetikës marksiste-leniniste sipas të cilave arti nuk tregon vetëm të bukurën por para së gjithash të vërtetën.

Por si në referatin e sh. Foto Stamo ashtu edhe në diskutimet dualën një serë të metash e dobësish të cilat pengojnë zhvillimin e mëtejshëm të arteve figurative dhe që venë para piktorëve e skulptorëve detyra të rëndësishme të cilat konsistojnë së pari në njohjen thellë të realitetit të jetës sonë dhe në përvetësimin e

teknikës së ndërtimit të planeve të personazheve në një kompozicion dhe në përvetësimin e mirë të vizatimit. Pa një vizatim të mirë dhe një ndërtim të mirë të figurave dhe objekteve, edhe elementet e tjerë si ngjyrat, dritat, hijet etj. humbasin vlerën e tyre. Njohja e terrenit, e realitetit të jetës sonë qëndron në studimin realist e psikologjik të natyrës sonë, të njeriut tonë të ri që ndërton me heroizëm bazat e socializmit. Në diskutimet e zhvilluara në mbledhjen plenare për krijimtarinë e arteve figurative u kritikua me të drejtë se në shumë pllakata e tablo fytyrat e njerëzve s'janë shqiptare. Në diskutimin e tij sh. **Nexhmedin Zajmi**, si vuri në dukje disa të meta në punimet e disa piktorëve dhe skulptorëve, tha se piktori dhe skulptori duhet të jetë në kontakt të vazhdueshëm me njerëzit, me natyrën, dhe nuk duhet vepruar kurrë mbas fantazisë e cila të çon shpesh herë në gabime të pajustificueshme. Natyra e gjallë, — tha ai, — është për piktorin dhe skulptorin mjeti kryesor, nga ku ushqehet, frymëzohet dhe pasqyron të vërtetën.

Një çështje e rëndësishme që u ngrit si në muzikë ashtu edhe në artet figurative është njohja e traditave të popullit tonë, të piktorëve e të skulptorëve tanë të vjetër, sepse vetëm tani nën kujdesin atnor të Partisë e Qeverisë po studjohen e po dalin në shesh vlerat artistike të së kaluarës. Shumë piktorë e skulptorë shqiptarë kanë krijuar vepra që ende nuk njihen nga artistët tanë. Veprat e piktorit Elbasanas Onufri të shekullit të XVI, afresket e pikturat e tjera që gjejmë në Voskopojë e në vende të tjera tregojnë se ne kemi tradita. Shumë piktorë e skulptorë shqiptarë kanë

lavdi dhe jasht atdheut. Artizanati shqiptar ka nxjerrë mjeshtër të mbaruar. Këtë e dëshmojnë shumë zbukurime e ornamente të ndryshme që i gjejmë edhe sot në ditët tona. Çështjes së traditave tonë ia kushtoi diskutimin e tij shoku **Ramadan Sokoli**.

Çështjes së vizatimit në shkollë e në liceun artistik «Jordan Misja» diskutonjësi **A. Buza** i bëri një analizë të drejtë. Si theksoi rëndësinë e vizatimit, ay propozoi mënyra konkrete për vizatimin në shkollë si përpilimin e një libri vizatimi për shkollë, formimin e një ambjentit me të vërtetë artistik për nxënësit në lice, praktikimin e shetitjeve dhe rëndësinë që kanë mjetet figurative për spjegimin e lëndëve të tjera si historisë, gjeografisë, shkencave etj. Ay theksoi se në shumë shkollë të Tiranës e të qyteteve të tjera mësimi të vizatimit nuk i epet rëndësia e duhur.

Si në referat ashtu edhe në diskutimet u ngrit çështja e konfliktit në pikturë e skulpturë, e cila nuk është zgjidhur akoma. Për të paraqitur sa më reale luftën e përpjekjet e popullit tonë është nevojë që në të ardhmen piktorët e skulptorët të paraqesin jetën, të renë që lind e rritet gjithmonë në luftë me të vjetrën.

Më 26 shkurt u zhvillua mbledhja plenare mbi krijimtarinë muzikore. Si në raportin e paraqitur nga **Dhora Leka** ashtu edhe në diskutimet e pjesëmarrësve u ngritën shumë çështje me rëndësi të cilat kanë të bëjnë me zhvillimin e më tejshëm të artit muzikor në Shqipëri.

Përdorimi i një gjuhe muzikore origjinale e cila të mbështetet në motivet ritmike e melodike të folklorit e që shpreh me vërtetësi ndjenjat e aspiratat e popullit ka qenë një nga çështjet kryesore që u diskutuan. Shumë kompozime

të gjinive e formave të ndryshme ende nuk kanë ngjyrën nacionale. Përdoret në shumë raste gjuhë e ftohët dhe abstrakte që mund të thuhet dhe e vjetër po të marrësh parasyshë temën që trajton. Kjo vjen nga që kompozitorët tonë jo vetëm që shpesh s'janë në kontakt të ngushtë me popullin, por kanë mënjeluar si të thuash studimin e folklorit të këngëve dhe të valleve popullore. Në raport dhe në diskutimet u shtrua me forcë çështja e këngëve të masave, të cilat kohët e fundit nuk kanë qenë në lartësinë e duhur e nuk u janë përgjegjur nevojave gjithnjë më të mbledha të masave tona punonjëse.

Një çështje tjetër me rëndësi që u ngrit me forcë qe përpjekja që duhet të bëjnë kompozitorët tanë për ngritjen e tyre ideologjike e profesionale. Gjatë këtyre dy a tre vjetëve të fundit shihet një përparim i dukshëm në krijimtarinë e gjinive muzikore me formë të zgjeruar siç është kantata, tabloja, oratori, opereta etj. Kjo është një anë pozitive. Por në to shihen dobësi që i përkasin formës e ndërtimit të tyre. Në shumë pjesë të kompozitorëve Kono, Trako, Jakova, Uçi etj. ka të dhëna për muzikë skenike, por gjuha muzikore e personazheve ka të meta, ndërtimi skenik, aksioni, konflikti, dramaturgjia etj. lenë për të dëshiruar. Kjo vjen më tepër nga që kompozitorët nuk janë thelluar shumë në studimin e formave muzikore, në polifoninë, kontrapunin, orkestracionin e së gjithash mbi ligjet e ndërtimit skenik.

Shumë kompozitorë ngritën në diskutimet e tyre bashkëpunimin e ngushtë me shkrimtarët. Çështja e studimit të ligjeve të teatrit, të aksionit skenik, shkurt të ndërtimit të një libreti që trajton një temë të caktuar paraqitet si nevojë e domosdoshme jo vetëm për kom-

pozitorët, por në radhë të parë për shkrimtarët. Një libret i mirë është gjysma e punës. Çështja e bashkëpunimit u ngrit si nevojë urgjente nga të dy palët jo vetëm përse i përket muzikës skenike, por edhe këngëve për masa.

Shoku **Sofokli Paparisto** ngriti në diskutimin e tij çështjen e edukimit muzikal të fëmijëve, e cila ende nuk ka gjetur zgjidhjen e duhur. Me gjithë që kohët e fundit kompozitorët tanë i kanë kushtuar një kujdes të veçantë krijimit të këngëve për fëmijë këto ende nuk shumfishohen e shpërndahen në Republikë. Ai foli edhe mbi rëndësinë që ka përhapja e literaturës muzikore të fëmijëve me anë të radios. Kritikoi Ministrinë e Arësimit dhe Kulturës dhe Radio-Difuzionin për kujdesin e pakë që kanë treguar në përhapjen e këngëve për fëmijë. Ay propozoi që Radio-Tirana të bëjë inçizime nga grupe korale pionierësh në kryeqytet e në qytete të tjera dhe tregoi shembulla praktike për kompozime të kësaj gjinije dhe për edukimin e masave të fëmijëve dhe pionierve.

Shoku **Gaqo Avrazi** në diskutimin e tij ngriti çështjen e kontaktit të kompozitorëve me popullin. Shumë pak është praktikuar nga Lidhja e Artistëve dërgimi i ekupeve të kompozitorëve në qendra pune, kooperativa bujqësore, uzina, kantjere etj. Mungesa e kontaktit të artistëve tanë me jetën e popullit, — tha ai, — bën që ata të mos e njohin realitetin, të mos i këndojnë sa duhet vrullit revolucionar të masave punonjëse, të mos i këndojnë sa duhet fshatarit që sot është zot i tokës e nxjerr rendimente të larta, puntorit të uzinës apo kantjerit i cili prodhon kaqë e kaqë të mira.

Muzika e jonë shumë pak popullarizohet jo vetëm në Shqipëri, por edhe jashtë, — tha në disku-

timin e tij sh. **Petro Kito**, Drejtor i Radio-Difuzionit të Shtetit. Ay tha se Radio Tirana ka shumë pak këngë partizane dhe se shumë këngë nuk inçizohen. Ay kritikoi me të drejtë Filarmoninë Shqiptare e cila nuk është interesuar që të inçizojë pjesët e pregatitura të kompozitorëve shqiptarë dhe se në Filarmoni ka tendenca që të vihen në repertor më tepër pjesë të huaja se sa të kompozitorëve shqiptarë. Ay tha se Ansambli artistik i ushtrisë i ka shërbyer shumë Radios sonë me inçizimet që ka bërë. Sh. Petro Kito propozoi për ngritjen dhe organizimin e një kabineti folklori i cili të mbledhë e të regjistrojë meloditë e këngëve e të valleve tona.

Reth muzikës popullore dhe studimit të saj foli kompozitori **Ramadan Sokoli** i cili theksoi se për t'ia arritur një forme e stili nacional në kompozimet tona ne duhet të bazohemi në folklorin e pasur të popullit tonë duke studjuar vazhdimisht polifoninë popullore dhe nga ajo të nxjerrim ligjet e regullat. Pasi përmendi ndihmën që kanë dhënë në këtë drejtim festivalet, ai e shtroi si çështje të rëndësishme ngritjen e një sektori të folklorit pranë Lidhjes s'Artistave, — foli për kritikën që ka qenë e pakët dhe në fund tha se populli njihet ende pak me veprat tona. Në fund ay foli për traditat e popullit tonë në artin muzikor.

Kompozitori **Muharrem Xhediku** pranoi kritikën që i bëhej në raportin e sh. Dhora Leka për një rrugë të gabuar në disa krijime të tij të fundit dhe premtoi se në të ardhmen do të punojë me zell duke përdorë një stil nacional në kompozimet e tij. Ai propozoi krijimin e një biblioteke muzikore dhe organizimin e kurseve dhe të seminareve për kompozitorët e rinj.

Shkrimtari **Kolë Jakova** ngriti në diskutimin e tij studimin e lavrimin e muzikës popullore të Shqipërisë së mësme, e cila paraqet një terren interesant për kompozitorët, pranoi kritikën që u bë në për dobësitë e të metat e libretit të operetës «Agimi» dhe foli për traditat e popullit shqiptar në të kaluarën në sektorin e muzikës.

Shkrimtari **Llazar Siliqi** ngriti çështjen e bashkëpunimit të ngushtë ndërmjet shkrimtarëve dhe kompozitorëve, popullarizimin e muzikës me anë botimesh të veçanta dhe krijimin e këngëve lirike për rininë. Ai ftoi gjithë artistët që të marrin pjesë aktive në diskutimin e problemeve të artit dhe në vlerësimin e veprave artistike në faqet e revistës «Nëndori».

Studentja e Institutit të lartë Pedagogjik **Peri Gjata** ngriti çështjen e edukimit të rinisë me kulturën muzikale, foli mbi konferencat, komentet që mund të bëhen në shtyp dhe në Radio.

Kompozitori **Pjetër Dingu** ngriti çështjen e repertorit për bandat e fanfarat dhe çështjen e harmonizimeve për bandë. Ai kritikoi me të drejtë orkestrinat e lokaleve, të cilat luajnë pjesë të papërshtatëshme.

Kompozitori **A. Grimci** foli mbi nevojën e muzikës së vallzimit e cila deri tani ka munguar dhe solli si shembull punën që bëhet në B.S. e Demokracitë popullore për këtë gjini.

Kompozitorët **Trako, Kongoli** e **Uçi** folën mbi nevojën e bashkëpunimit midis shkrimtarëve dhe kompozitorëve në lidhje me libretet, mbi nevojën e njohjes së ndërtimit skenik të muzikës operistike e të ndërtimit në përgjithsi të formave muzikore të një gjinije të lartë.

Më 26 shkurt, pasdreke, të prishimit dëgjuan raportin mbi veprimtarinë e Lidhjes që nga krijimi i saj e gjer më sot. Raportin e mbajti shoku Baki Kongoli. Pas raportit të shokut Baki u bëne diskutime. Pastaj kompozitori Kostandin Trako i propozoi mbledhjes për disa ndryshime në statutin e Lidhjes, të cilat u aprovuan.

Mbledhja zgjodhi Komitetin e ri drejtonjës të Lidhjes prej 13. vetësh:

Gaqo Avrazi
Besim Daja
Eqrem Dobi
Prenkë Jakova
Kristo Kono
Baki Kongoli
Anton Kuqali
Dhora Leka
Andrea Mano
Janaq Paço
Foto Stamo
Kostandin Trako
Nexhmedin Zajmi

Komiteti Drejtonjës zgjodhi për president të Lidhjes shokun Foto Stamo dhe sekretar të Lidhjes shokun Dhora Leka.

Gjatë 10 vjetve të pushtetit popullor, nën udhëheqjen e Partisë së Punës, si në të gjithë sektorët e ekonomisë e të kulturës ashtu edhe në artet figurative e në muzikë janë korrë suksese të mira, që hapin perspektiva për një zhvillim më të hovshëm të artit tonë në përgjithësi. Mbledhjet që u zhvilluan më 25-26 të shkurtit treguan jo vetëm sukseset që kanë korrë punonjësit tanë të artit në pikturë, skulpturë dhe muzikë, por nga raportet dhe diskutimet e mbajtura duallën një tok detyrash, të cilat përcaktojnë zhvillimin e drejtë në këto sektorë të rëndësishëm të artit tonë të ri.

Plenumi i Lidhjes së artistëve të Shqipërisë tregoi interesimin gjithënjë më të madh të piktorë-

ve, skulptorëve, kompozitorëve, të të gjithë artistëve tanë, për problemet që i dalin artit në rrugën e zhvillimit të tij, për njohjen sa më thellë të jetës sonë, për një jetë më të organizuar të Lidhjes së Artistëve. Por plenumi tregoi gjithashtu edhe përgatitjen ende të pamjaftueshme të artistëve tanë në fushën ideo-artistike, tregoi se ata bëjnë përpjekje të pakta për njohjen e realitetit, se Lidhja e Artistëve nuk ka arritur ende të bëhet një qendër e gjallë, ku, në frymën e kritikës e të autokritikës, të rrihen problemet artistike, të vlerësohen drejt veprat artistike dhe të krijohet një bashkëpunim i vërtetë shoqëror në mes të artistëve. Edhe vetë organizimi dhe zhvillimi i plenumit provon punën ende të dobët të Lidhjes së Artistëve. Ndërsa nga të pranishmit raportë për muzikën mbajtur nga shoqja Dhora Leka u gjet mjaft i mirë dhe objektiv, raportë mbi artet figurative mbajtur nga Foto

Stamo ish i zgjatur dhe me material të pasistemuar shumë qartë. Nga ana tjetër, Komiteti Drejtonjës i Lidhjes së Artistëve nuk kish bërë një punë të organizuar që shokët artistë të vinin sa më të përgatitur në plenum, duke analizuar veprat konkretisht. Disa diskutime, sidomos në mbledhjen kushtuar arteve figurative, qenë tepër personale dhe tregonin se në gjirin e artistëve nuk janë çdukur ende mbeturinat e mëndjemadhesisë, cmirës, tarafit.

Diskutimi i problemeve të krijimtarisë muzikore e të arteve figurative në mbledhjen plenare të Lidhjes së Artistëve, analiza e të metave në punën e artistëve dhe në punën e Lidhjes, u shtrojnë detyra të rëndësishme artistëve tanë, Komitetit të ri Drejtonjës, që të zhvillojnë një punë më të madhe e të organizuar për lulëzimin e artit në vëndin tonë.

Mbledhja e Këshillit të Përgjithshëm Arësimit të Ministrisë s'Arësimit e Kulturës mbi mësimin e gjuhës në shkollat tona

Me 10 shkurt të k.v. u mbledh Këshilli i Përgjithshëm Arësimit i Ministrisë s'Arësimit dhe Kulturës dhe shqyrtoi problemin e mësimin të gjuhës në shkollat fillore, shtatëvjeçare edhe të mesme.

Referatin kryesor e mbajti ministri i arësimit dhe i kulturës shoku **Bedri Spahiu**.

Shoku Bedri Spahiu vuri në dukje sukseset e mëdha, që ka pasur shkolla jonë e re dhe në mësimin e gjuhës, sidomos pas reformës së madhe arsimore të vitit 1946: - Shkollat tona - të çdo kategorije - janë paisur në mësimin e gjuhës me tekste, që s'i kanë pasur kurrë; janë paisur me programe të hartuara në bazë të eksperiencës së shkollës Sovjetike, programe të xhveshura fare nga elementet antishkencore dhe që përmbajnë ç'ka ka më të bukur letërsia jonë, që prej kohës së Buzukut gjer në ditët tona, ç'ka ka më të bukur letërsia e përbotëshme gjer në letërsinë pararojë sot, letërsinë sovjetike; janë të paisura me ç'ka ka më të bukur krijimtaria popullore.

Shoku Bedri Spahiu midis të tjerave tha:

«Në planet mësimore të shkollave tona mësimi i gjuhës e i letërsisë zë një vënd të mirë. Sot gjithë kategoritë e shkollave të arsimit të përgjithshëm janë të pajisura plotësisht me tekste të gjuhës dhe letërsisë, gjë që nuk ka qenë e mundur të arrihet asnjëherë në të kaluarën. Programet dhe tekstet e sotme për gjuhën dhe letërsinë, si dhe gjithë programet e tjerë, me gjithë të metat që mund të kenë, qëndrojnë në një nivel shumë më të ngritur shkencor se sa ato të shkollës së vje-

tër».

«Studimi i folklorës sonë, i teorisë së letërsisë, i kursit të letërsisë sonë të vjetër, arbreshe dhe të re, kryhet nëpërmjet teksteve të posaçme, mjaft të pasura nga përmbajtja. Ndarja e mësimin të gjuhës prej atij të letërsisë në shkollën 7-vjeçare e në atë të mesme, e shton edhe më shumë rëndësinë shkencore dhe pedagogjike të këtyre mësimëve. Kështu programet e tekstet e gjuhës e të letërsisë në shkollën tonë e japin nxënësve më shumë njohuri shkencore mbi këto lëndë. Nëpërmjet librave të këndimit dhe t'antologjive, nxënësit njohin trashëgimin më të bukur që kemi ne nga letërsia jonë artistike dhe nga folklori, si dhe pjesë nga veprat më të dëgjura të letërsisë botërore, që nga kohët më të vjetra. Përmes copave të këndimeve e t'antologjive, nxënësit përgatiten për kuptimin materialist të natyrës e të shoqërisë dhe njohin përpjekjet e popullit tonë për liri. Me anën e tyre, nxënësit kuptojnë edhe më mirë rëndësinë e revolucionit popullor, epopenë e Luftës nacional-çlirimtare, përpjekjet për ndërtimin e bazave të socializmit dhe miqësinë e madhe me Bashkimin Sovjetik, me vendet e demokracisë popullore dhe me gjithë popujt liridashës të botës. Atyre u ngjallet dhe u rritet dashuria për popullin, për partinë, për Bashkimin Sovjetik, për bukuritë e pasuritë e natyrës së vëndit tonë, për gjuhën shqipe. Parashtrimi sistematik i gjithë këtyre pasurive dhe njohurive gjuhësore e letrare jo vetëm zgjeron horizontin e nxënësve, por edhe i edukon ata me frymën e moralit komunist.»